

Події

Участь в UKRAINIAN
WEEK у Вашингтоні

С. 4

Актуальне інтерв'ю

Хочеш вижити –
змінюйся!

С. 6-7

Національне надбання

Модель стійкості,
ефективного
управління й
системного розвитку

С. 10-12

Нагорода за визначну діяльність – НАПН України

29 січня 2026 року на засіданні Президії Національної академії педагогічних наук України відбулося вручення високої нагороди – Грамоти Верховної Ради України.

Почесну місію виконав народний депутат України, член Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій **Іван Кириленко**. Він вручив нагороду президенту НАПН України, академіку **Василію Кременю**.

Звертаючись до Василя Кременя, членів Президії НАПН України, вітаючи колектив Національної академії педагогічних наук України, народний депутат зазначив, що з моменту утворення НАПН України як фахової наукової установи й донині Академія є незмінним провідним осередком освітньо-педагогічних наук – глибоких досліджень, актуальних ініціатив, затребуваних аналітичних видань, експериментальної практики, інноваційних підходів, підвищення наукової кваліфікації і багато значущого іншого.

Колективи наукових установ НАПН України опрацьовують не лише фундаментальні теми й конкретні методики, а й реагують на злободенні проблеми, зокрема потреби дітей і молоді, освітян-практиків, комбатантів, суспільства в цілому під час широкомасштабного російського

вторгнення, створюючи затребувані методики й новітні технології.

Іван Кириленко побажав усім працівникам Національної академії педагогічних наук України успіхів у професійній діяльності, подальшого залучення молодих науковців, збереження глибоких традицій національної освіти, витримки й переможного духу незламності.

Президент НАПН України подякував за високу нагороду Академії і заявив, що вчені й надалі нарощуватимуть потенціал НАПН України, розвиватимуть науковий запас міцності з метою розвитку кожного громадянина, всього суспільства й незалежної української держави.

Діма ДІМІТРОВ,
«ОіС»

Довідково

Грамота Верховної Ради України є відзнакою Верховної Ради України за вагомий внесок у будь-яку сферу життєдіяльності держави, визначну громадсько-політичну діяльність, заслуги перед Українським народом у сприянні становленню та зміцненню України як демократичної, соціальної, правової держави, здійсненню заходів щодо забезпечення прав і свобод громадян, розвитку демократії, парламентаризму та громадянської злагоди в суспільстві, активну участь у законотворчій діяльності.

Оплату праці у закладах позашкільної освіти буде збільшено

24 лютого 2026 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до статті 22 Закону України «Про позашкільну освіту» щодо оплати праці працівників закладів позашкільної освіти».

Цей Закон надає право засновникам державних і комунальних закладів позашкільної освіти встановлювати посадові оклади, доплати, надбавки, грошові винагороди працівникам закладів позашкільної освіти у розмірах, що перевищують розміри, визначені Кабінетом Міністрів України, а також запроваджувати додаткові види матеріального

стимулювання за рахунок власних бюджетних надходжень.

Реалізація Закону має на меті підвищення соціальних гарантій, престижності та мотивації праці працівників позашкільної освіти та створення умов для залучення і утримання кваліфікованих

кадрів, а також підвищення якості освітніх послуг.

Наталія ОМЕЛЬЧЕНКО,
«ОіС»,
за kno.rada.gov.ua

2026-й оголошено Роком Софії Русової в НАПН України

На засіданні Президії Національної академії педагогічних наук України, що відбулося 29 січня, розглянуто питання «Про оголошення 2026 р. Роком Софії Русової в НАПН України».

Відома українська просвітелька, фахівчиня з проблематики теорії і практики дошкільної і позашкільної освіти, в галузі дитячої літератури й дитячого читання Софія Русова – залишається в пантеоні видатних діячів української культури. Цьогоріч виповнюється 170 років з дня народження Софії Русової, тому було ухвалено рішення про відзначення цього факту в діяльності НАПН України протягом року.

З ініціативою про оголошення року Софії Русової виступив член Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, голова Підкомітету з питань раннього розвитку та дошкільної освіти **Володимир Воронов**. На засіданні Президії НАПН України він зазначив: «Як голова Підкомітету з питань раннього розвитку та дошкільної освіти Комітету

Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій і як автор Закону України «Про дошкільну освіту», я особливо гостро відчуваю актуальність спадщини Софії Русової сьогодні – в умовах реформування освіти та пошуку балансу між національною традицією й європейськими освітніми стандартами. Багато з тих ідей, які ми нині закріплюємо на законодавчому рівні, Русова сформулювала понад сто років тому. Переконалий, що саме НАПН України як провідний науковий центр у сфері педагогіки та психології здатна наповнити цей рік глибоким науковим і просвітницьким змістом».

Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки підтримало ініціативи Володимира Воронова. Академік-секретар Відділення **Світлана Сисоєва** наголосила, що ініціатива народного депутата Володимира Воронова, з яким у тісному контакті відділення плідно працює вже тривалий час, була сприйнята із відповідальністю й розумінням її

важливості. Світлана Сисоєва поінформувала, що вже укладено План діяльності з відзначення року Софії Русової.

У Плані передбачено проведення всеукраїнського вебінару з осмислення наукової спадщини Софії Русової в нових умовах, всеукраїнської конференції, присвяченої розвитку дошкільної освіти в умовах війни і повного відновлення із присвятою видатній педагогині, вебінар на честь Софії Русової. Широку програму запропонував Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського, в межах якої книжкові виставки, оновлення й поповнення онлайн-проєктів у соціальних мережах тощо. Заплановано також низку публікацій.

Володимир Воронов ще запропонував розглянути проведення спільного науково-просвітницького заходу «Від

ідеї – до закону. Софія Русова і сучасне українське дошкільля» у Посольстві Чеської Республіки в Києві. «Вибір цього майданчика є символічним, – наголосив народний депутат, – адже в еміграційний період Софія Русова жила й працювала в Чехії, там завершилася її життєвий шлях, похована вона в Празі».

Володимир Воронов зауважив, що у співпраці Підкомітету з питань раннього розвитку та дошкільної освіти, Національної академії педагогічних наук України й Педагогічного музею України можна було б поєднати історико-педагогічний, науковий і сучасний законодавчий виміри осягнення спадщини Софії Русової. Присутні схвально прийняли цю пропозицію.

Лідія ТКАЧЕНКО,
пресслужба НАПН України

Психологічна стійкість як складник безпеки

Психологічна стійкість як складова безпеки: у Морській охороні ДПСУ відбувся тренінг за участі молодих фахівців.

В умовах повномасштабної війни росії проти України турбота про психологічне здоров'я військовослужбовців стає не менш важливою, ніж технічне забезпечення чи професійна підготовка. Саме з таким усвідомленням у Морській охороні Державної прикордонної служби України днями відбувся спеціалізований тренінг, присвячений психічному здоров'ю, відновленню та поверненню відчуття безпеки після інтенсивного службового навантаження.

Захід пройшов у межах науково-технічного консультування та став яскравим прикладом ефективної взаємодії військових, науковців і молоді. Ініціаторами та спікерами тренінгу стали студентки другого курсу освітньо-професійної програми «Менеджмент у галузі морського та річкового транспорту» Валерія Соколюк та Анастасія Запорожан, які працювали у співпраці з доктором психологічних наук, професором Оленою Сорокою.

Тема тренінгу – «Панічні атаки, сон і відновлення після службового навантаження: як повернути відчуття безпеки тілу та психіці» – була обрана з урахуванням специфіки служби у Морській охороні. Щоденна відповідальність, тривале перебування в умовах напруги, ризику та нестача відпочинку суттєво впливають на нервову систему, а отже потребують професійної уваги.

Під час занять військовослужбовці дізналися про вплив стресу, хронічного напруження та недосипання на психіку, а також отримали практичні інструменти для саморегуляції та відновлення.

Для військовослужбовців, які тривалий час перебувають у стані підвищеної напруги, важливо не лише виконувати службові завдання, а й вміти своєчасно відновлювати нервову систему. Панічні атаки, порушення сну чи постійна тривога – це не слабкість, а сигнал організму про перевантаження. Наше завдання – навчити розпізнавати ці сигнали та

безпечно з ними працювати, – наголосила професор Олена Сорока.

Програма тренінгу поєднувала теоретичні блоки з практичними вправами. Учасники опановували дихальні техніки, методи сенсорного заземлення, тілесні вправи для зниження тривожності, способи нормалізації сну та чіткі алгоритми дій у разі панічних атак. Окрему увагу було приділено розпізнаванню ознак перевантаження нервової системи та зменшенню м'язової напруги.

Організатори підкреслюють: подібні заходи формують культуру психологічної підтримки у військових колективах, сприяють відповідальному ставленню до людського ресурсу та зміцнюють внутрішню стійкість особового складу. Водночас участь студентської молоді у таких ініціативах є важливим кроком у підготовці майбутніх фахівців, які вже сьогодні долучаються до розв'язання суспільнозначущих завдань.

Цей тренінг став ще одним підтвердженням того, що єдність військових, науковців і молоді є запорукою сильної держави, здатної вистояти у війні та впевнено рухатися до мирного майбутнього. Турбота про психологічне здоров'я тих, хто охороняє морські рубежі України, є невід'ємною складовою ефективної служби та спільної перемоги.

Антоніна КРЕЦУ,
старший офіцер (з питань взаємодії із засобами масової інформації)
Навчального Центру Морської охорони Державної прикордонної служби України, капітан 3 рангу

Підтримка на четверту річницю широкомасштабного вторгнення

24 лютого 2026 року на ім'я президента Національної академії педагогічних наук України Василя Кременя надійшов лист-звернення за підписом голови Педагогічного наукового товариства «Польща – Україна» Францішека Шльосека.

Науково-освітня громадськість України щиро дякує польським колегам за моральну підтримку нині, пам'ятає й дякує за всеохопну підтримку, надану українським громадянам з боку науковців, освітян, усіх громадян Польщі з початку широкомасштабної російської навали.

Редакція газети публікує текст у перекладі.

Шановний пане президенте Національної академії педагогічних наук України, професоре Василю Кремень!

З нагоди 4-ї річниці нападу Росії на Україну, від імені Педагогічного наукового товариства «Польща – Україна» ми висловлюємо слова захоплення та вдячності звитязному українському народу за його героїчну боротьбу проти безжалюгідного агресора. Ми позитивно вражені рішучістю, з якою наш братній сусід – Україна, захищає свою незалежність. Ми також повністю усвідомлюємо, що боротьба України проти російського загарбника – це боротьба не лише за долю держави та громадян вашої країни, а й за суверенітет інших держав, а також за загальноєвропейські цінності.

Масштаби російської агресії та її мотиви нагадують найпохмуріші сторінки історії нашого Європейського континенту. Ще раз висловлюючи нашу найглибшу вдячність українським захисникам незалежності власної держави, ми бажаємо Україні, щоб жажіття цієї війни закінчилися якомога швидше, і щоб Україна досягла перемоги в цій героїчній боротьбі, досягла цілей, які так героїчно захищає.

*Від імені Педагогічного наукового товариства «Польща – Україна» –
Голова Францішек ШЛЬОСЕК*

Успішне завершення Програми спільної діяльності НАМН України і НАПН України на 2023-2025 роки. Продовження співпраці

29 січня на засіданні Президії НАПН України заслухано питання «Про виконання у 2025 р. та в цілому Програми спільної діяльності НАМН України та НАПН України на 2023-2025 роки та підготовку проєкту Програми спільної діяльності НАМН України та НАПН України на 2026-2028 роки».

Інформували про виконання Програми перший віце-президент, в.о. головного ученого секретаря НАПН України **Володимир Луговий** і президент НАМН України, академік НАН та НАМН України, доктор медичних наук, професор **Василь Лазоришинець**.

Володимир Луговий зазначив, що співпраця академій в межах реалізації Програми спільної діяльності Національної академії медичних наук України та Національної академії педагогічних наук України на 2023-2025 роки (далі – Програма) актуалізована кризовими реаліями воєнного стану в країні, їх тяжкими наслідками для життя, здоров'я та розвитку українського суспільства, завданнями

для відновлення людського потенціалу держави, збереження його фізичного та психічного здоров'я.

Програма містить 38 заходів, об'єднані у два розділи: Розроблення нормативного та науково-методичного забезпечення; Проведення спільних науково-практичних заходів.

У цілому взаємодія наукових установ академій у межах виконання Програми була активною та результативною, що засвідчують підсумки заходів у 2025 р.

Взаємодія керівних органів двох академій відбувалася в

межах діяльності Ради Президентів Національної академії наук України та галузевих академій наук України, систематичних консультацій керівників академій.

Василь Лазоришинець у виступі зазначив про результативність співпраці, назвав наукові установи НАМН України, що найбільш активно співпрацювали – загалом це установи, діяльність яких пов'язана із проблемами охорони дитинства, вроджених чи набутих проблем зі здоров'ям, розв'язанням проблем ментального здоров'я.

Заслухавши інформацію першого віце-президента, в.о. головного ученого секретаря НАПН України Володимира Лугового та президента НАМН України Василя Лазоришинця про результати виконання у 2025 р. та в цілому Програми спільної діяльності Національної академії медичних наук України і Національної академії педагогічних наук України на 2023-2025 роки, Президія схвалила результати діяльності та засвідчила виконання Програми.

За цим було представлено інформацію стосовно продовження співпраці НАПН України і НАМН України і підготовленого проєкту Програми спільної діяльності НАМН України і НАПН України на 2026-2028 роки.

Програму спільної діяльності НАМН України та НАПН України на 2026-2028 роки підписано президентом НАПН України **Василем Кременем** і президентом НАМН України Василем Лазоришинцем.

Лідія ТКАЧЕНКО,
пресслужба НАПН України

Участь в UKRAINIAN WEEK у Вашингтоні

2-7 лютого у Вашингтоні (США) відбувся п'ятий Ukrainian Week. Делегати з Хмельниччини долучилися до ювілейного заходу, який об'єднав близько 2000 учасників – американських законодавців, українських урядовців, лідерів релігійних спільнот, ветеранів, представників бізнесу та громадянського суспільства – задля зміцнення мікрорегіонального партнерства та формування спільних міжнародних проєктів.

За сприяння голови Хмельницької обласної ради **Віолети Лабазюк** цього року Хмельниччину представляла зокрема депутат обласної ради, виконувачка обов'язків ректора Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії **Інна Шоробура**.

У межах Ukrainian Week делегація взяла участь у форумах з адвокації України, науки й освіти, медицини, бізнесу та інвестицій, гуманітарної сфери, капеланства, служіння та жіночого лідерства.

Під час форуму «Сім'я і демографія» Інна Шоробура презентувала книгу «Освіта України в умовах війни (2022-2024 рр.) / Укл. І. Шоробура, О. Галус [та ін.]. Хмельницький, 2025», у якій висвітлено виклики і трансформації освітньої галузі в період повномасштабної війни.

Окремою подією став 20-й Український молитовний сніданок, під час якого учасники спільно молилися за мир у світі, єдність демократичних держав та наближення справедливої української Перемоги.

На численних зустрічах із представниками української діаспори та американськими партнерами обговорювалися питання воєнних злочинів росії, післявоєнної відбудови, розвитку освіти, підтримки ветеранів, налагодження бізнес-контактів, залучення інвестицій та поглиблення українсько-американського мікрорегіонального партнерства.

Ukrainian Week у Вашингтоні – це потужна

міжнародна платформа для діалогу та реальний інструмент залучення підтримки України, який сприяє розвитку Хмельниччини, зміцненню освітніх і гуманітарних ініціатив та посиленню боротьби українського народу за незалежність і свободу.

Аліна СКОМОРОХОВА,
радниця Уповноваженого
Верховної Ради України
з прав людини,
м. Хмельницький

Fashion PRORYV for Freedom and Peace

13 лютого 2026 року в Колонному залі Київської міської державної адміністрації відбувся урочистий фінал **VIII Всеукраїнського конкурсу професійної майстерності Fashion PRORYV for Freedom and Peace**. У час війни конкурс Fashion PRORYV набув особливого значення, перетворившись на платформу культурної дипломатії та міжнародного діалогу. Щороку в конкурсі беруть участь від 60 до 100 закладів освіти з усіх регіонів України. У 2025 році колекції переможців були представлені в Парижі, Осло, Мілані та Люксембурзі.

Конкурсантів привітала вступним словом голова громадської спілки «Національне галузеве партнерство в легкій промисловості України Fashion Globus Ukraine» **Голда Виноградська**: «За роки війни ми створили платформу миротворчої культурної дипломатії, де Україна говорить із світом не мовою жалю, а мовою гідності, творчості й культури. Нами створено прецедент: конкурс в індустрії моди став наративом про людяність, силу, стійкість і надію. Цей конкурс задумувався як платформа співпраці роботодавців і освітан в індустрії моди. Ми зробили так, щоб всі учасники і члени журі могли їздити в різні міста України, дивитися, як існують ці заклади, допомагати їм і показувати найсучасніші обробки матеріалів. Це важливо, коли молодь і ті, хто їх навчає, рухаються разом із розвитком індустрії».

До учасників фінального дійства з вітальним словом звернулася народна депутат України **Юлія Гришина**, голова підкомітету з питань вищої освіти Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. Вона наголосила на важливості підтримки освітан і студентів у воєнний час: «Хочу окремо подякувати освітянам, студентам і молоді, які в надзвичайно складні часи продовжують працювати, навчатися, творити й підтримувати одне одного. Дякую вам, ви надихаєте інших і, зокрема, мене», – сказала Юлія Гришина.

У заході також брали участь представники дипломатичного корпусу, олімпійські чемпіони, діячі культури та спорту, представники фешн-індустрії України, які привітали фіналістів конкурсу та побажали подальших успіхів.

Президент італійської асоціації VitaWorld **Наталія Сасіна** повідомила, що італійська сторона долучається до події Fashion

PRORYV for Freedom and Peace разом із Fashion Globus Ukraine, залучаючи до цієї події школи моди та професійне середовище Італії. Вона наголосила, що ініціатива має не лише мистецький, а й суспільний вимір: «Це подія, яка говорить про війну – і водночас про гідність, красу й силу творчості. Ми хочемо показати Україну не мовою жалю, а мовою таланту і стійкості».

Якість та оригінальність конкурсних робіт оцінювало професійне журі до складу якого увійшли: Іван Фролов, Катя Сільченко, Олена Голець, Тарас Припула, Катерина Мірошниченко, Галина Єрко, а також Emilia Ametrano, Walter Togni, Elena Kalencani. Генеральним партнером конкурсу виступила компанія SOFTORG.

У конкурсі брали участь студенти 52 закладів індустрії моди України та 4 університетів Італії (Венеція, Салерно, Мілан, Рим), а у фінальній програмі було представлено близько 100 колекцій, створених творчими колективами закладів професійної, фахової передвищої, вищої освіти і окремих учасників із України та представниками творчої молоді Італії. Автори презентували чудові колекції, об'єднані мотивами спорту та інклюзивної доступності за номінаціями: «Молодіжний прорив», «Інновації та інклюзія в спортивному одязі», «Культурний синтез та ідентичність», Digitalcollection та боролися за приз глядацьких симпатій.

Фінал конкурсу VIII Всеукраїнського конкурсу професійної майстерності Fashion PRORYV

for Freedom and Peace пройшов у форматі показу колекцій спортивного та адаптивного одягу й нагородження переможців.

Переможцями конкурсу FASHION PRORYV 2026 за результатами голосування міжнародного журі визнано:

Номінація «**Молодіжний прорив**»:

1 місце – ВСП «Одеський технічний фаховий коледж» ОНТУ

2 місце – Білоцерківський фаховий коледж сервісу та дизайну

3 місце – Подільський Професійний Коледж

Номінація «**Інновації та інклюзія в спортивному одязі**»:

1 місце – Хмельницький центр професійно-технічної освіти сфери послуг

2 місце – колекція Дмитра Ковальчука, Хмельницький національний університет

3 місце – Львівський професійний коледж індустрії краси та моди
Номінація «**Культурний синтез та ідентичність**»:

1 місце – Міжрегіональний центр професійної перепідготовки міста Кривого Рогу.

2 місце – Запорізький професійний коледж моди і стилю

3 місце – Львівський професійний коледж моделювання та реставрації одягу

Номінація «**Digital collection**»:

1 місце – Херсонське вище професійне училище сервісу та дизайну

2 місце – Дніпровський фаховий коледж технологій і дизайну

3 місце – колекція А.Стельмах, Київський національний університет технологій та дизайну

Переможцем у номінації «**Приз глядацького голосування**» стало Тернопільське вище професійне училище сфери послуг та туризму

Сьогодні «Fashion PRORYV» – ініціатива, що поєднує професійну освіту, легку промисловість та міжнародні партнерства. Започатковані конкурсні програми та презентації, спрямовані на підтримку молодих дизайнерів і популяризацію України через сучасну культурну й виробничу екосистему, є важливим стимулом для творчості та інновацій перспективної української молоді.

Катерина МІРОШНИЧЕНКО,
президент Всеукраїнської
асоціації працівників
професійно-технічної освіти

Хочеш вижити – змінюйся!

Як працює академічна преса під час війни

Університетські видавництва другий рік поспіль матимуть свій стенд на «Книжковому арсеналі». Про необхідність промоції наукової періодики та зміни усталених підходів до діяльності академічних видавництв ми поговорили з директоркою Координаційного центру (КЦ) із випуску серії наукових періодичних видань КНУ «Вісник КНУ», керівницею проєкту НФДУ «Теоретичні засади гармонізації редакційних практик українських наукових видань із міжнародними стандартами для конкурентоспроможної інтеграції України до європейського простору відкритої науки» професоркою *Ганною Харламовою*.

– За складних часів діє універсальне правило: «хочеш вижити – змінюйся». Які перетворення чекають на наші наукові фахові видання?

– Якщо європейські країни могли собі дозволити трансформувати академічну видавничу галузь еволюційним шляхом, то нам доводиться «застрибувати в потяг під час руху» й одразу приймати правила гри, напрацьовані світовою спільнотою. До речі, якщо говорити про внутрішні рамки нашої діяльності, то з 1 лютого 2026 року в Україні оновлено правила формування Переліку наукових фахових видань. Нові вимоги стосуватимуться періодики категорії «Б»: подання заявок що три роки, цифрова прозорість, оновлене рейтингування, посилене дотримання міжнародних стандартів.

– Нові правила покликані запобігти поширенню низькоякісних наукових публікацій та недоброчесних видавничих практик. Це суто наші проблеми?

– Ні. Міжнародна видавнича спільнота теж шукає шляхи протидії порушенням публікаційної етики. Про це ми говорили під час професійних дискусій із закордонними партнерами.

– Нещодавно завдяки вашій ініціативі українська делегація відвідала Університет Оксфорд Брукс. Розкажіть

про цей візит детальніше.

– Представництво КНУ під час цього візиту очолювала проректорка з наукової роботи *Ганна Толстонова*, а загалом від України були проректори з науки та редактори наукових видань з шістнадцяти університетів, а також представники МОН України та НАПН України. Від НАПН України – директор Інституту вищої освіти *Ірина Драч*.

Поїздка відбулася завдяки чудовій людині – докторці *Френсіс Пінтер*, що свого часу започаткувала проєкт SUPRR «Підтримка стійкості та відновлення українських видавництв». Вона працювала в ініціативах Фонду Сороса, мала своє видавництво, останні роки присвятила роботі (як CEO видавництва) у Центральній-Європейському університеті, наразі є консультантом Amsterdam University Press.

З Френсіс я познайомилася ще на початку російсько-

української війни, взаємодія активізувалася ще й з огляду на моє керівництво проєктом Національного фонду досліджень «Теоретичні засади гармонізації редакційних практик українських наукових видань із міжнародними стандартами для конкурентоспроможної інтеграції України до європейського простору відкритої науки». У 2024 році вона спонсорувала поїздку дирекції КЦ КНУ на Франкфуртський книжковий ярмарок, де ми зустрілися з представниками провідних видавничих центрів і де визріла ідея започаткувати масштабний проєкт з навчання представників університетських видавництв України. Проєкт отримав назву University Press Publishing for Ukraine, а його головним партнером став Oxford Brookes University. Для початку вирішили скерувати свої зусилля на топ-менеджерів науки, які зможуть далі поширювати здобутий досвід саме через стратегію розвитку.

– З якими враженнями повернулися?

– Це була дуже корисна ознайомча поїздка – фактично менторська програма для українських академічних видавців та менеджерів науки в університетах за всіма актуальними напрямками. Ми мали змогу детально ознайомитися з практичним

досвідом представників провідних світових академічних видань: Oxford University Press, Cambridge University Press, Princeton University Press, UCL Press, Taylor & Francis, Springer Nature, BMJ Publishing, Crossref, CLOCKSS, JISC, RLUK, Ingram Content Group, STM. Програма була насиченою – від відвідання найсучасніших друкарень до обговорення досвіду роботи академічних видавництв та їх відповідей на сьогоднішні виклики – застосування штучного інтелекту, використання метаданих, дотримання академічної доброчесності та етики.

– Головна проблема українських академічних видавництв – необхідність перебудовувати роботу через війну...

– Головна наша проблема – це ставлення до видавництва як до волонтерів, що загострилася під час війни! Для редакторів більшості наукових журналів в Україні це добровільно-примусова або радше почесно-примусова робота. Відповідальні редактори не отримуть за неї гроші, а під час війни працювати тільки на ентузіазмі надзвичайно важко. З огляду на це останні три роки в КНУ ми виділяємо премії десяти найактивнішим відповідальним та головним редакторам наукових фахових журналів. Але тут потрібні системні зміни.

Треба змінювати підходи до видавничої діяльності й з огляду на інтеграцію України у міжнародний дослідницький та видавничий простір. На щастя, маємо змогу вчитись на чужих помилках і одразу переймати найкращі практики. До прикладу, копіювати міжнародні етичні підходи до публікаційної діяльності.

– Цікаво, як провідні академічні видавництва ставляться до використання ШІ під час

написання академічних творів? Це етично чи ні?

– Це цікава тема. Проблема плагіату для західної академічної аудиторії відходить на другий план, а на першому тепер – застосування ШІ. До речі, у складі нашої делегації в Оксфорді була Яна Сичикова – проректорка Бердянського національного педагогічного університету. Вона разом з міжнародною групою науковців розробила таксономію GAIDeT для прозорого використання штучного інтелекту в науці. (Ця ж команда створила безкоштовний онлайн-інструмент для авторів – для генерування пояснення про використання ШІ в їхньому дослідженні. Його розміщують у статті в розділі «опис авторських внесків» – Авт.).

Новинку дуже добре сприйняла світова академічна спільнота. Тобто час уже зняти стигму з використання ШІ! Єдина умова – якщо ви звертаєтесь до LLM, то вказуйте, на

статті в будь-якому разі залишається за науковцем, бо він автор ідеї, промпту тощо.

– Ідей нашим науковцям не позичати, але часто бракує фінансів...

– Західні університетські видавництва теж скаржаться на скорочення фінансування, проте наші проблеми глибші. В нас держава через університети фінансує випуск наукових вісників, себто їх верстку і друк, але не фінансує роботу редакції та редакційної коле-

різниця полягає в тому, що одна стаття в їхньому академічному виданні має собівартість приблизно 800 євро. Це її собівартість, яка забезпечується університетом. У них є програми, які фінансують для науковців можливість друкуватися в академічній періодиці, а також видавати монографії. І на рівні цих масштабів цін фінансується видавничий центр приблизно з восьми осіб (відповідальний редактор, редактор IT-підтримки тощо), які отримують гідну зарплату за свою працю. Важливо, що в цю суму закладено й витрати на рекламу й маркетинг, причому це лівова частка від собівартості.

– Що натомість відбувається в нас?

– У нас ці речі навіть не розглядаються. Немає кому займатися маркетингом! Бібліотекам бракує коштів, щоб передплачувати каталоги світових академічних видавництв. Теоретично університетський видавничий центр міг би створити свій каталог і робити промоцію своїм виданням, якусь розсилку. Але немає під це фінансування, не прописані такі функції, тому наші університетські видавничі центри працюють просто як друкарські станки. Сам автор теж не може себе «продавати» своїм колегам чи (не дай

Боже!) студентам, щоб не наразитися на звинувачення в корупції чи неправомірній вигоді. Відповідно часто навіть науковці не знають, над чим працюють, що пишуть і видають їхні колеги.

Щоб хоч якось заповнити цю прогалину, торік з ініціативи та у співпраці КНУ та SUPRR університетські видавництва вперше облаштували спільний стенд на «Книжковому арсеналі». Ми попросили кожного учасника привезти з собою 2-3 книжки. Продажі не мали права робити, це був стенд ознайомчий. Але можливістю показати свій науковий доробок, свої монографії учасники скористалися. Мушу визнати, що попри всі перестороги попит на таку наукову літературу на ярмарку був! Люди підходили, цікавились, були готові купувати. Щось їм наші колеги дарували. Все це дало поштовх для розуміння, що університетська книга може виходити великими накладками.

– Цьгоріч ваш стенд на «Книжковому арсеналі» буде?

– Неодмінно! І навіть в ширшому форматі. Заявку вже подали.

якому етапі і якою саме програмою користувалися під час написання наукової статті. Допомогою ШІ вже послуговуються масово й під час редагування, й під час написання академічних текстів, особливо в наукометрії – зокрема, всі ці красиві графіки й картинки малює не людина, а ШІ застосунок. До речі, авторство

гії, не кажучи, вже про подальший маркетинг та промоцію. Крім того, в нас майже неможливо надрукувати монографію за державний кошт, зокрема в оперативні строки.

Мені в цьому сенсі подобається приклад University of Central London. У них редакції, як і в нас, працюють на факультетах. Але ключова

**Анна ЛУКАНСЬКА,
член НСЖ України**

Безпечне освітнє середовище дошкільнят

У сучасних соціальних умовах питання безпеки, захисту прав та благополуччя дитини набувають особливої актуальності та визначають стратегічні орієнтири розвитку освіти. Одним із ефективних інструментів створення безпечного освітнього простору є впровадження підходу сейфгардінгу – комплексної системи заходів, спрямованих на попередження ризиків, своєчасне реагування на загрози та забезпечення всебічного захисту дитини.

У Макарівському закладі дошкільної освіти (ясла-садок) «Веселка» робота з впровадження сейфгардінгу здійснюється послідовно та системно. Сейфгардінг (від англ. *safeguarding* – захист, убезпечення) розглядається не лише як гарантія фізичної безпеки вихованців, а як цілісна філософія створення психологічно комфортного, емоційно підтримувального та недискримінаційного середовища, у якому поважається гідність кожної дитини. Відповідний підхід інтегровано в усі напрями освітньої діяльності закладу та повсякденну практику педагогів.

Якщо безпека – це закриті розетки та справні гойдалки, то сейфгардінг – це «імунна система» закладу. Це комплекс правил, який гарантує, що дитина захищена від будь-якого психологічного тиску, булінгу чи неналежного поводження. Сейфгардінг – це культура, де кожна доросла людина в садочку знає: інтереси дитини понад усе.

Важливим є те, що заклад входить до числа семи пілотних в Україні, де система сейфгардінгу впроваджується саме в дошкільній освіті. Такий статус засвідчує готовність педагогічного колективу працювати відповідно до сучасних національних і європейських стандартів у сфері захисту прав дитини та формування безпечного освітнього простору.

З метою якісної реалізації зазначеного напрямку педагоги закладу пройшли спеціалізоване навчання та отримали сертифікати тренерів. Під час тренінгів вони опановували принципи створення безпечного й доброзичливого середовища, аналізували можливі ризики та

загрози для дітей дошкільного віку, вивчали ознаки фізичного, психологічного й емоційного насильства, способи їх своєчасного виявлення та алгоритм дій у разі виникнення підозр щодо небезпеки для дитини. Окрема увага приділялася питанням етичної взаємодії, дотримання конфіденційності та налагодження співпраці з батьками і фахівцями психолого-педагогічного супроводу. Отримані знання сприяли формуванню в закладі

культури безпеки, довіри й відповідального ставлення до захисту прав дитини. Активну роль у реалізації підходу здійснюють вихователь **Олена Гостило**, практичний психолог **Юлія Копил** та вихователь-методист **Тетяна Литвин**, які застосовують набуті компетентності у роботі з дітьми, колегами та батьками, забезпечують методичний супровід та координацію роботи в цьому напрямі.

У закладі розроблено та впроваджуються в роботу внутрішні нормативні документи щодо запобігання булінгу, жорсткому поводженню та порушенню прав дитини, визначено чіткий алгоритм реагування на можливі ризики,

налагоджено міжвідомчу взаємодію та співпрацю між усіма учасниками освітнього процесу.

Практична реалізація сейфгардінгу здійснюється через систему занять, ігор, тренінгових вправ, елементів казкотерапії, спрямованих на формування в дітей навичок безпечної поведінки, розвитку емоційного інтелекту, уміння розпізнавати власні емоції та звертатися по допомогу. Значна увага приділяється створенню атмосфери довіри, взаємоповаги та підтримки в кожній віковій групі.

Невід'ємною і дуже важливою складовою роботи є партнерство з батьками. У ЗДО «Веселка» проводяться консультації, батьківські збори, онлайн-зустрічі, конференції, семінари, інформаційно-просвітницькі заходи, спрямовані на формування культури безпечного виховання в сім'ї. Відкрита комунікація сприяє попередженню кризових ситуацій та зміцненню співпраці між родиною й закладом освіти.

Результатом впровадження сейфгардінгу в ЗДО «Веселка» стало підвищення рівня психологічного комфорту дітей, зміцнення довіри між усіма учасниками освітнього процесу, формування стійкої культури безпеки та активізація участі батьків у житті закладу.

Світ змінюється, і діти стикаються з новими викликами: від стресу через війну до цифрових загроз. Сейфгардінг створює для дитини «безпечну гавань». Це місце, де її не просто «доглядають», а щиро оберігають її особистість, гідність та право на щасливе дитинство.

Ми будемо простір, де безпека – це не просто слово в статуті, а щоденна турбота про кожну дитину. Адже лише в атмосфері турботи, поваги та підтримки дитина має можливість гармонійно розвиватися, почуватися впевненою та захищеною.

Катерина ВЕРБИЦЬКА,
директор Макарівського закладу
дошкільної освіти
«Веселка»

Ясла-садок моєї мрії

У нашому складному світі, де зміни відбуваються щодня і не завжди на краще, заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №15 «Щасливий» Кропивницької міської ради» попри все впевнено крокує вперед.

Нині це прогресивний дитячий садок, де сповідують сімейні цінності, де створюють умови для розвитку інтелекту, виховують лідерські якості, вміння працювати в команді, ініціативність, відповідальність, самостійність, емоційний інтелект, турбуються про фізичне й ментальне здоров'я – одне слово виховують успішну й щасливу в майбутньому людину.

Ясла-садок «Щасливий» – це передусім його команда. Сучасні вихователі поєднують педагогічну майстерність і креативність: вони не лише навчають, а й надихають.

2026 рік розпочався гарним приводом для щирої радості. Цього разу комунальному закладу «Щасливий» Кропивницької міської ради» виповнилося 65 років! Для колективу «Щасливого» – це не просто дата, а історія спільної праці педагогічних працівників і багатьох поколінь дошкільнят, взаємної довіри та незчислених перемог. За ці роки заклад дошкільної освіти став місцем, де зароджуються перші дружні зв'язки, розкриваються таланти, і де кожен день сповнений відкриттів.

День ювілею був незвичайним. У цей день педагоги презентували свої досягнення, окреслили виклики, намітили плани й визначили ресурси команди. Вправа «Яка внутрішня дитина живе у тобі?» виявила у кожному його потенціал, оприявила, що все починається з любові та турботи! Коли дорослі єдині у своєму баченні – діти відчувають атмосферу підтримки, безпеки, любові і щастя!

Директор закладу **Світлана**

Пивоварова щиро подякувала кожному і кожній з колективу: «Ваш професіоналізм, терпіння та невичерпна енергія – це фундамент, на якому будується щасливе дитинство. Ви даруєте дітям не лише знання, а й тепло своїх сердець, формуючи майбутнє нашої країни. Особлива вдячність батькам – за довіру та підтримку. Разом ми створюємо найкращі умови для розвитку наших дітей. Ми з гордістю дивимося на здійснене, але впевнені,

що попереду ще багато нового й значущого. Бажаю всім нам міцного здоров'я, невичерпного натхнення, злагоди в команді та мирного неба над Україною! Нехай наш садочок процвітає, а дитячий сміх лунає в ньому щодня!»

Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №15 «Щасливий» Кропивницької міської ради» – це дошкілля по новому:

проектна діяльність – це сучасний підхід, який робить навчання цікавим, змістовним і природним для дітей. Варто відмітити *партнерство з LEGO Foundation, що є важливим кроком до формування сучасного освітнього середовища, яке відповідає викликам сьогодення;*

розвиток креативності – однієї з ключових компетентностей XXI століття, що закладається саме в дошкіллі, адже у цей період мозок найбільш відкритий до творчого мислення, експериментування та пізнання;

що визначає ключові компетентності в освітній роботі з дітьми: комунікація, командна робота, розвиток мислення, креативності;

дистанційна взаємодія – реальне сьогодення для педагогів закладу. У 2022 році узагальнений досвід ЗДО №15 «Щасливий» з дистанційної освіти відмічений Міністерством освіти і науки України, як один з найкращих в Кіровоградській області.

упровадження цифрових технологій – застосування програми mozaBook урізноманітнює інструментарій занять численними ілюстраційними, анімаційними та творчими презентаційними можливостями. Видовищні інтерактивні елементи, 3D-сцени і вбудовані додатки сприяють розвитку навичок в дошкільників, полегшують проведення практичних занять, пробуджують зацікавленість вихованців і допомагають в легкому засвоєнні навчального матеріалу;

політика безпеки – одним із пріоритетів закладу є безпечно та комфортне середовище, де кожен елемент спрямований на створення простору, де дитина почувається захищеною.

Використання інновацій і сучасних технологій у педагогічній діяльності закладу – не просто тренд, а реальність, яка готує дошкільників до життя в цифровому світі. Успішне впровадження залежить від мудрого та виваженого підходу педагогів, які уміють поєднувати сучасні технологічні можливості з головним – живою, емоційною, природною активністю дитини. Це є одним із важливих аспектів конкурентноспроможності «Щасливого» серед закладів дошкільної освіти міста Кропивницького.

Попереду перемога і мирне майбутнє. Великі відкриття, яскраві мрії і багато щасливих усмішок.

Наталія ОМЕЛЬЧЕНКО,
«ОІС»

виховання лідерських якостей – один з напрямів роботи закладу. З перших днів у садочку дошкільнята беруть участь в активностях на розвиток цих якостей. В центрі уваги дитина, а педагог надихає, мотивує. Формування лідерського потенціалу дітей дошкільного віку відбувається за парціальною програмою «Лідер живе в кожному»,

Модель стійкості, ефективного

25 лютого у Сумському державному університеті відбулося засідання Наглядової ради – подія, що стала не лише підбиттям підсумків складного року в умовах війни, а й окресленням подальших стратегічних планів розвитку. Засідання відбулося у змішаному форматі під головуванням президента Національної академії педагогічних наук України, голови Наглядової ради СумДУ Василя Кременя.

У роботі взяли участь члени Наглядової ради, проректори, директори інститутів, декани факультетів, керівники структурних підрозділів університету.

Засідання розпочалося з урочистого вручення найвищої відомчої нагороди НАПН України – медалі «Володимир Мономах», якою відзначено голову Вченої ради СумДУ Анатолія Васильєва.

Розвиток попри війну: підсумки 2025 року

Ключовим питанням порядку денного став звіт в.о. ректора СумДУ Василя Карпуші про результати діяльності університету у 2025 році та стратегічні пріоритети на 2026-й.

У доповіді він наголосив, що попри безпосередню близькість до державного кордону з країною-агресором, системні ракетні обстріли та суттєві інфраструктурні втрати, університет зберіг стабільність функціонування і забезпечив поступальний розвиток за всіма ключовими напрямками.

«Наші здобутки у 2025 році затьмарені реальністю – руйнуваннями, яких зазнав університет унаслідок ворожих ударів. Але водночас це був рік нових досягнень. Завдяки стійкості, єдності та відданості колективу ми знову продемонстрували успішність і стабільність», – наголосив Василь Карпуша.

Одним із визначальних маркерів ефективності закладу вищої освіти є позиції в авторитетних національних і міжнародних рейтингах. У більшості з них СумДУ – лідер серед українських університетів.

Василь Карпуша відзначив унікальні досягнення в науці. СумДУ успішно пройшов державну атестацію в частині провадження наукової діяльності та увійшов до кваліфікаційної групи А одразу за п'ятьма науковими напрямками: суспільним, інженерно-технологічним, природничо-математичним, гуманітарно-мистецьким і

біомедичним. За кількістю напрямів групи «А» СумДУ посів перше місце серед ЗВО України.

Обсяг фінансування наукової діяльності у 2025 році склав 185,5 **млн грн.** – у 2,34 рази більше, ніж у 2021 році.

Переможцями основного конкурсу державних НДР стали 27 проєктів СумДУ – це

сталий розвиток» за фінансування Європейського інвестиційного банку. Наразі виконано робіт з термомодернізації будівель університету на суму понад 91,6 **млн грн.** На 2026-2027 роки за цим проєктом додатково заплановано виконати робіт з обсягом фінансування близько 375 **млн грн.**

Окремо Василь Карпуша зу-

найвищий результат серед українських університетів. За кількістю проєктів молодих вчених, які отримали державне фінансування за результатами конкурсу, Сумський державний університет – теж на першому місці.

Стратегічно важливим напрямом розвитку залишається міжнародна діяльність. У 2025 році університет розширив коло партнерів, активізував співпрацю в межах міжнародних альянсів та реалізацію спільних проєктів.

Серед знакових проєктів року – програма «Вища освіта, енергоефективність та

побиття» за фінансування Європейського інвестиційного банку. Наразі виконано робіт з термомодернізації будівель університету на суму понад 91,6 **млн грн.** На 2026-2027 роки за цим проєктом додатково заплановано виконати робіт з обсягом фінансування близько 375 **млн грн.**

Особливий наголос ректор зробив на питанні формування контингенту здобувачів освіти як основі функціонування університету. За підсумками вступної кампанії 2025 року відзначено стабільне зростання набору за дистанційною та заочною формами навчання.

2025 рік.

Успішно пройдено державну атестацію. Кваліфікаційна група «А» – одразу за п'ятьма напрямками: суспільним, інженерно-технологічним, природничо-математичним, гуманітарно-мистецьким і біомедичним.

Започатковано чотири нові освітні програми та вперше здійснено набір здобувачів на такі:

- на бакалаврському рівні – «Біомедична інженерія та роботизовано комплекси, «Комп'ютерна інженерія»;
- на магістерському рівні – міжdisciplinaryна «Міжнародна економіка та міжнародний менеджмент» з додатковою спеціальністю «Менеджмент»;
- на рівні аспірантури – «Публічне управління та адміністрування».

Реалізовано 13 англомовних освітніх програм.

Рівень працевлаштування склав 89%, що є найвищим показником за останні роки. СумДУ долучився до експериментального проєкту з упровадження дуальної форми здобуття вищої освіти за спеціальністю «Терапія та реабілітація».

Підготовлено та видано 293 найменування наукової й навчально-методичної літератури, з яких 83% – українською та 17% – англійською мовами. Викладачами університету також створено два навчальні посібники з використанням технологій доповненої реальності.

Збільшилися обсяги видавничої діяльності університету: кількість

управління й системного розвитку

навчальних посібників зросла на 26%, монографій – на 30%, видань мовами міжнародного спілкування на 41%. Із 48 видань, опублікованих науково-педагогічними працівниками університету в інших видавництвах, 35 видано у зарубіжних видавництвах.

Лауреатами Премії Президента України для молодих вчених став Олександр Кушнерьов, Премії Верховної Ради України для молодих вчених – Руслан Острога.

Чотири наукових видання університету, що індексуються в базах даних Scopus та/або Web of Science, підвищили показники впливовості. Квартильні позиції видань становлять: «Журнал інженерних наук» – Q2, «Журнал нано- та електронної фізики» – Q3, «Маркетинг і менеджмент інновацій» – Q4, «Східноукраїнський медичний журнал» – Q4.

Активно розширено міжнародні зв'язки. Започатковано 34 нові партнерства. Станом на кінець року університет співпрацює з 367 міжнародними партнерами.

Особливо успішним є партнерство з Ліверпульським університетом – одним із прикладів реалізації проєкту програми Twinning.

В університеті реалізовувався 561 міжнародний грант із загальним обсягом фінансування 103,01 млн грн (+22,6% до 2024 р.). Підтримано 41 новий проєкт із показником успішності 23%.

Ядром цифрової екосистеми СумДУ залишається інформаційно-аналітична система «Університет» разом із сервісами електронного особистого кабінету, які забезпечують інтеграцію освітніх, наукових, кадрових, фінансових та управлінських процесів. Станом на грудень 2025 року система охоплює 31 функціональний модуль, а електронний кабінет – 20 сервісів, 8 публічних реєстрів і 2 каталоги.

40% вступників – громадяни України, які нині проживають за кордоном, але обрали СумДУ для здобуття вищої освіти. Очільник університету наголосив про потенціал розвитку таких форматів навчання та розширення переліку освітніх програм.

«Ми створюємо гнучку модель освіти, яка гарантує доступність знань незалежно від обставин. Це не вимушений крок, а частина довгострокової стратегії модернізації», – зазначив Василь Карпуша.

Вагомими залишаються досягнення студентів у познавчальній діяльності. Попри складні часи, у СумДУ зростає кількість студентів-спортсменів. У 2025 році вони вибороли 157 медалей на всеукраїнських змаганнях, взяли участь у десяти міжнародних студентських змаганнях, за підсумками яких здобули 14 золотих, 8 срібних та 11 бронзових медалей. Як зазначив Василь Карпуша, кожен результат і кожне досягнення – це злагоджена професійна робота всього колективу, тож висловив вдячність університетській спільноті, усім співробітникам, небайдужим до долі університету, за згуртованість і спільну працю задля розвитку СумДУ.

«Ми працюємо в умовах постійних ризиків, – зазначив очільник університету. – Однак ці

виклики загартували нашу команду й консолідували її навколо спільної мети – забезпечення подальшого сталого розвитку університету як важливого складника системи вищої освіти України, формування інтелектуального потенціалу держави».

Підсумовуючи свій виступ, доповідач подякував членам Наглядової ради за всебічну підтримку університету, як у питаннях організації науково-освітньої діяльності, так і у відновленні пошкодженої інфраструктури. Він наголосив, що системна та конструктивна взаємодія з колегіальним органом управління є важливим чинником інституційної стійкості сталого розвитку закладу.

Стратегічні пріоритети 2026 року: рішення Наглядової ради

Розглянувши звіт, Наглядова рада одногосно визнала діяльність ректора й керівництва

університету у 2025 році результативною та стратегічно ефективною.

Наглядова рада підтримала реалізацію у 2026 році стратегічних ініціатив за такими напрямками:

- Якість і доступність освіти – формування стійкої моделі змішаного та дистанційного навчання; оновлення освітніх програм відповідно до потреб післявоєнного відновлення держави й ринку праці; розвиток англомовного освітнього середовища; посилення внутрішньої системи забезпечення якості на основі стандартів ESG та цифрової аналітики.

- Наука та інновації – концентрація ресурсів на стратегічно важливих для держави напрямках; розвиток міждисциплінарних дослідницьких команд; розширення грантової діяльності; посилення комерціалізації результатів досліджень і впровадження інновацій.

- Людський капітал – збереження та розвиток кадрового потенціалу; підтримка молодих учених; розширення академічної мобільності; створення безпечного та психологічно стійкого середовища для університетської спільноти.

- Міжнародна інтеграція – активна участь у європейських альянсах і консорціумах; реалізація спільних освітніх і наукових проєктів; залучення міжнародної технічної та

інфраструктурної допомоги; зміцнення міжнародної репутації університету.

- Цифрова трансформація та управління – розвиток єдиної цифрової екосистеми університету; автоматизація фінансово-економічних і кадрових процесів; використання аналітики даних для стратегічного управління; підвищення прозорості та підзвітності управлінських рішень.

- Інфраструктура та енергетична стійкість – залучення фінансових ресурсів і грантової підтримки для відновлення та модернізації пошкоджених об'єктів; підвищення автономності критичної інфраструктури; створення сучасних безпечних освітніх і наукових просторів, подальша реалізація проєкту «Вища освіта, енергоефективність та сталий розвиток».

Окремо Наглядова рада підтримала клопотання до Міністерства освіти і науки України щодо виділення 53,3 **млн грн** на відбудову навчального корпусу K2, який зазнав ракетного удару та є історичною пам'яткою місцевого значення.

Також ініційовано звернення до Міністерства освіти і науки України щодо визначення дати виборів ректора у квітні 2026 року, адже університет забезпечив необхідні безпекові умови для їх проведення.

Взірець інституційної стійкості: рефлексія членів Ради

Заступник голови Наглядової ради, народний депутат України **Ігор Молоток** наголосив: «Попри надзвичайно складні умови воєнного часу, Сумський державний університет демонструє не лише спроможність працювати, а й здатність до стратегічного розвитку. Це результат консолідованої роботи керівництва та колективу. Питання відновлення інфраструктури, підтримки науково-освітнього потенціалу університету та Сумщини загалом залишаються серед пріоритетів нашої спільної діяльності. Ми й надалі сприятимемо реалізації ініціатив, спрямованих на зміцнення позицій СумДУ як провідного освітньо-наукового центру регіону».

Член Наглядової ради, керівник освітніх програм ЕРАМ в Україні **Денис Гриньов** відзначив послідовність цифрової трансформації університету: «СумДУ є прикладом системного підходу до цифрової модернізації. Рішення, започатковані ще у 2008–2010 роках, стали стратегічно правильним і своєчасним кроком, який нині забезпечує університету гнучкість управління та організації роботи. Саме довгострокове бачення розвитку дозволило досягти нинішніх результатів».

Член Наглядової ради, директор Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти **Олександр Сидоренко** наголосив: «СумДУ сьогодні є концентрованим прикладом стійкості української освіти. Попри удари по інфраструктурі, університет зберіг академічну якість, управлінську ефективність і людський потенціал. Робота керівництва та колективу – це прояв високого професіоналізму, відповідальності та справжнього патріотизму в дії».

Підсумовуючи результати засідання, голова Наглядової ради Василь Кремень зазначив: «Усі члени Наглядової ради відзначили надзвичайно ефективну роботу університету у 2025 році. Попри масштабні руйнування, колектив не лише забезпечує стабільну діяльність, а й демонструє приклад відбудови і сталого розвитку. СумДУ – сучасний, незламний, інноваційний університет, який формує нову якість вищої освіти та є прикладом для всієї України».

Університет у прифронтовому регіоні зараз – це більше, ніж освітня інституція. Це ще й осередок інтелектуальної стійкості та соціальний центр життя громади.

Наглядова рада підтвердила готовність і надалі виконувати

свою місію – сприяти стратегічному розвитку Сумського державного університету, підтримувати його міжнародну інтеграцію, зміцнювати фінансову та інституційну стабільність.

СумДУ – це приклад того, як університет, спираючись на європейські принципи врядування та консолідовану підтримку держави й громадянського суспільства, здатний не лише вистояти, а й формувати майбутнє країни.

Символ підтримки

У межах візиту Василь Кремень передав бібліотеці СумДУ, фонди якої постраждали внаслідок ворожих обстрілів, близько 400 примірників науково-освітньої літератури. Серед переданих видань – п'ятитомник «Освіта: ідеї, роздуми, досвід» з авторським підписом і словами підтримки колективу університету: «Сумському державному університету – з глибокою повагою, вдячністю колективу за видатні досягнення та героїчну стійкість в часи російської агресії. Слава СумДУ! Слава Україні!».

Костянтин МАКАРЕНКО,
секретар Наглядової ради,
президент Сумської
торгово-промислової
палати

«Радість розвитку»

Ліцей №8 міста Житомира – це сучасний, конкурентоспроможний заклад освіти, діяльність якого спрямована на створення освітнього середовища, яке забезпечує всебічний розвиток освіченої, творчої, соціально активної особистості, здатної до самореалізації та життєтворчості.

Реалізація завдання виховання інноваційної й успішної особистості стала підґрунтям для впровадження дослідницько-експериментальної діяльності в ліцеї. З 1993 року в закладі впроваджено інноваційну систему розвивального навчання – технологія випереджувального психологічного й інтелектуального розвитку учнів, що сприяє гармонійному становленню дитини. Головною метою навчання є створення розвивального середовища, у якому учні зростають, удосконалюються та розкривають власний потенціал. У центрі уваги – розвиток базових комунікативних, пізнавальних і творчих здібностей. Саме організація такого живого, динамічного процесу розвитку є ключовим результатом діяльності закладу освіти.

У межах цієї стратегії заклад долучився до реалізації проєкту «Психолого-педагогічні умови становлення ціннісних орієнтацій дітей в ігровій та навчальній діяльності освітньої системи «Радість розвитку». Науковий супровід проєкту здійснюють фахівці Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України – доктор психологічних наук, професор **Тамара Піроженко** та кандидат психологічних наук **Олена Хартман**. Основна ідея технології полягає у забезпеченні гармонійного поєднання ігрової та навчальної діяльності дітей у шкільному середовищі.

Програма «Радість розвитку» реалізується за чотирма взаємопов'язаними напрямками: психологія комунікації,

вивчення англійської мови, театралізована діяльність (сюжетно-рольова гра) та основи хореографії як засіб фізичного й емоційного розвантаження. Усі складові інтегруються в єдиний тематичний простір, що дає змогу дітям застосовувати набуті знання у творчих проєктах і спільній діяльності. Програма поєднує інтереси й прагнення учнів із професійними завданнями педагога, сприяючи переходу від дитячого задуму до його творчої реалізації.

У проєкті працює команда висококваліфікованих, ініціативних і творчих педагогів, які професійно втілюють ідеї розвитку особистості дитини та забезпечують якісну реалізацію інноваційних підходів в освітньому процесі: **Ірина Назарчук** – заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителька початкових класів, **Світлана Бабич** – вчителька початкових класів, практичний психолог, яка з 2016 р. є координатором роботи закладу за програмою «Радість розвитку», вчителька початкових класів **Лариса**

Желяк, Аліна Трасенко, Лілія Назарчук, Ірина Столяр, вчителі англійської мови **Тетяна Белова, Тетяна Євтушенко**, вчителька інтегрованих курсів «Мистецтво», «Драматургія і театр» **Ольга Михайличька**, керівник хореографічного гуртка **Юлія Кравчук**.

Працюючи з дітьми за програмою «Радість розвитку», педагоги своїм головним досягненням вважають можливість розкривати й розвивати творчий потенціал вихованців, формувати в них навички ефективної комунікації. Важливим є створення умов для ініціювання та реалізації спільних проєктів, розвитку здатності самостійно здобувати знання й застосовувати їх на практиці.

Особлива увага приділяється забезпеченню права вибору, тож діти мають змогу вибудовувати взаємодію з дорослими на партнерських засадах і поступово переходити від стандартного виконання завдань до їхнього творчого розв'язання.

Застосування моделі партнерської взаємодії вчителя й

учня створює умови, за яких дитина відчуває себе активним учасником освітнього процесу. Учні набувають самостійності, розкривають творчий потенціал, навчаються знаходити власні способи розв'язання проблем і практично застосовувати здобуті знання та вміння.

Одним із ключових завдань педагогів є забезпечення наступності між усіма рівнями освіти, передусім між дошкільною та початковою ланками. Саме від злагоджених дій батьків і вчителів, від уміння підготувати й м'яко адаптувати дитину до переходу від дошкільного дитинства до шкільного життя залежить міцність основи її подальших успіхів у навчанні. З огляду на це в закладі працює Школа майбутнього першокласника, в роботу якої впроваджуються сучасні підходи через програму «Впевнений старт», розроблену фахівцями Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Програма спрямована на забезпечення гармонійного та впевненого входження дошкільників у шкільне середовище, формування підґрунтя їхньої успішності та активної розвивальної діяльності в умовах школи. Її провідними принципами є радість пізнання, партнерство дорослого й дитини, створення максимальної активності та осмисленого проживання кожного дня передшкільного року. Головна мета – усебічний особистісний розвиток дитини.

Сучасна освіта – це не лише система знань, умінь і навичок, а й культура їхнього постійного оновлення, осмислення та творчого застосування. Вона є важливим механізмом інтеграції людини в суспільство.

Наталія ЛАВРИНЕНКО,
директор Ліцею №8,
м. Житомир

Ельжбета САЛАТА,
доктор габілітований в галузі інженерії,
професор, проректор
Радомського університету
імені Казимира Пуласького

Традиції та безперервність співпраці

Польсько-український форум має понад десятирічну історію. Історія Польсько-українського форуму сягає 2005 року, коли у Варшаві та Устроні відбувся перший науковий форум польських та українських представників гуманітарних та соціальних наук. Очільником з польського боку був професор **Тадеуш Левовицький** – Голова Комітету педагогічних наук Польської академії наук, з українського боку – професор **Василь Кремень** – президент Національної академії педагогічних наук України.

Наступні Форуми проводилися по черзі в Польщі та Україні, зокрема у Києві (2007), Варшаві та Замості (2009), Черкасах (2011), Кракові (2013), Києві (2015), Бидгощі (2017), Переяславі (2019), Любліні (2021) та Вінниці (2024).

З моменту започаткування Форум слугував платформою для систематичного академічного діалогу між педагогічними спільнотами обох країн, сприяючи обміну досвідом, науковими публікаціями та побудові тривалої інституційної співпраці. Із самого початку ініціативу реалізовано в межах співпраці між Комітетом педагогічних наук Польської академії наук та Національною академією педагогічних наук України за підтримки Польсько-українського педагогічного товариства.

Ця довгострокова співпраця є не лише символічною, а й передусім змістовною та системною. Попередні Форуми були зосереджені на трансформації освітніх систем, міжкультурній освіті, порівняльній педагогіці, громадянській освіті та викликах цифровізації. З роками Форум став впізнаваним академічним брендом, що об'єднує дослідників, науковців,

Підготовку до XI Польсько-українського / Українсько-польського форуму розпочато

Підготовка до XI-го Польсько-українського / Українсько-польського наукового форуму вступила у вирішальну організаційну фазу. Цьогорічний форум, запланований на 28-29 вересня 2026 року в Радомі, відбудеться під гаслом: «Освіта перед обличчям цивілізаційних та військових загроз – польсько-український досвід у мирний та воєнний час». Цьогорічний форум продовжує давню співпрацю між науково-освітніми спільнотами Польщі й України, водночас реагуючи на виклики, що стали особливо динамічними та драматичними в останні роки.

докторантів та фахівців з освіти з обох країн.

З огляду на драматичні події останніх років – пандемію COVID-19 та повномасштабну війну в Україні – теми Форуму природно змістилися в бік питань, пов'язаних з безпекою, соціальною стійкістю та освітою в екстремальних ситуаціях. Тому XI Форум є продовженням попередніх дебатів, а також поглибленням та оновленням їх у контексті реального воєнного досвіду.

Організатори та місце проведення

XI Форум організовує факультет філології та педагогіки Радомського університету імені Казимира Пуласького у співпраці з Інститутом експлуатаційних технологій у Радомі.

Ректор Радомського університету імені Казимира Пуласького, професор **Славомір Буковський**, запрошує на XI Польсько-український / Українсько-польський науковий форум, наголошуючи на важливості міжнародного академічного діалогу у розвитку стійкості освітніх систем та зміцненні наукової співпраці між Польщею та Україною.

Від імені Наукового комітету запрошують Голова Наукового комітету **Ельжбета Салата**, доктор філософії, доктор наук, професор Університету Радом, проректор Радомського університету, ініціатор та давня учасниця польсько-української педагогічної співпраці, та Голова Організаційного комітету, доктор **Юстина Боянович**, професор Університету Радом. Організатори впевнені, що вереснева зустріч у Радомі стане простором для глибоких академічних роздумів, відповідальних дебатів та розроблення спільних напрямів дій щодо освіти, стійкої до сучасних криз і загроз.

Варто наголосити, що організація Форуму в Радомі відповідає стратегії Університету щодо інтернаціоналізації та розбудови його позицій як

центру активного академічного діалогу в Центральній та Східній Європі. Таким чином, Радомський університет стає місцем зустрічі для теоретичних роздумів та практичного досвіду, пов'язаного з функціонуванням освіти в мирний та воєнний часи.

Освіта як стовп безпеки

Відповідно до мети, теми XI Форуму мають значну наукову та соціальну значущість, оскільки стосуються освіти як одного з ключових стовпів соціальної безпеки в умовах зростаючих цивілізаційних та військових загроз, що зростають.

Освіта тут постає у широкому розумінні – як процес навчання, виховання та психосоціальної підтримки. У контексті досвіду України особливо важливими є функціонування системи освіти у воєнний час, організація навчально-методичних процесів в екстремальних ситуаціях, формування психологічної стійкості учнів та вчителів.

На фото:

Ректор Радомського університету, проф. д-р габ. Славомір Буковський і Ельжбета Салата біля погруддя Казимира Пуласького.

Серед інших тем програма включає аналіз ролі освіти в системі національної безпеки, питання педагогіки безпеки, освіти заради миру, демократії та прав людини, а також кіберзагроз та дезінформації. Таким чином, тематику Форуму узгоджено з сучасними дослідженнями кризової освіти та соціальної відповідальності навчальних закладів.

Тематичні напрями та цілі конференції

Головною метою конференції є науковий аналіз ролі освіти як ключового елемента соціальної безпеки в умовах сучасних загроз. Тематичні напрями сформовано таким чином:

- освіта та соціальна і національна безпека,
- сучасні цивілізаційні загрози (пандемії, міграція, дезінформація, кіберпростір),
- освіта в умовах збройного конфлікту,
- роль вчителя у небезпечних ситуаціях,
- розвиток психічної стійкості дітей та молоді,
- системні рішення та освітні інновації,
- польсько-український педагогічний діалог.

Такий широкий спектр питань демонструє міждисциплінарний характер Форуму. Учасники матимуть можливість не лише представити результати досліджень, а й отримати різноманітний інституційний та культурний досвід.

Тренди польсько-української співпраці

XI Польсько-український / Українсько-польський форум – це не просто наукова конференція. Це простір для академічної солідарності та обміну досвідом. Перед обличчям глобальних загроз наука та освіта мають відігравати стабілізуючу функцію – забезпечуючи достовірні знання, розвиваючи громадянські компетенції та зміцнюючи стійкість суспільств. Вереснева зустріч у Радомі стане можливістю для глибокого осмислення функцій освіти в часи багатомірної кризи. Організатори

впевнені, що XI Форум сприятиме розвитку спільних дослідницьких проєктів, публікацій та навчальних ініціатив, а також зміцнить зв'язки між польською та українською науковими спільнотами.

Форум висловлює переконання, що освіта відіграє ключове значення у формуванні соціальної стійкості, захисті демократичних цінностей та формуванні відповідальної громадянської позиції. Як для польської, так і для української сторін роздуми про освіту в часи кризи мають стратегічне значення.

У час, коли світ переживає численні форми дестабілізації, освіта залишається простором для надії, відповідальності та побудови майбутнього. Організатори XI Польсько-українського / Українсько-польського форуму висловлюють переконання, що спільні наукові роздуми є важливим елементом цього майбутнього.

Календар Форуму та організація

Підготовка до Форуму триває за графіком. Заявки на участь приймають до 15 квітня 2026 року, а доповіді – до 15 травня 2026 року. Конференція відбудеться 28-29 вересня 2026 року.

Після отримання позитивних відгуків доповіді буде опубліковано в рецензованій післяконференційній монографії та в академічних журналах «Annales Paedagogia i Psychologia UMCS», «Szkoła-Zawód-Praca» та «Edukacja Ustawiczna Do dorosłych». Така модель публікації гарантує високий рівень змістовного контенту й тривалий науковий вплив заходу.

Значення форуму

XI Польсько-український / Українсько-польський форум має вимір, що виходить за рамки традиційної академічної конференції. Після війни в Україні він стане платформою для академічної солідарності та місцем для роздумів про майбутнє освіти в Європі. Польсько-український педагогічний діалог дозволяє передавати передовий досвід, аналізувати системні рішення та спільно розробляти рекомендації для осіб, що ухвалюють рішення. Досвід України – країни, яка переживає воєнний час – є цінним джерелом знань для інших, які прагнуть підготувати свої системи освіти до кризових ситуацій.

Очікування та перспективи

Початок підготовки до XI Форуму демонструє рішучість та відповідальність наукової спільноти перед викликами сьогодення. Організатори впевнені, що вересневі сесії в Радомі стануть не лише форумом для обміну думками, а й поштовхом для подальших спільних дослідницьких та публікаційних проєктів.

У часи невизначеності освіта залишається простором для розвитку стійкості, діалогу та надії. Черговий форум має потенціал стати важливим голосом у міжнародних дебатах щодо завдань науки та вищої освіти у формуванні світу, більш стійкого до криз та загроз.

Підготовка триває, і Радом вже стає місцем, де наука та соціальна відповідальність зустрічаються в ім'я спільного майбутнього. Цьогорічний Форум є особливо значущим, оскільки керівництво Радомського університету, а також наукове та організаційне керівництво офіційно запросили всіх до участі. Організатори впевнені, що вереснева зустріч у Радомі стане простором для глибоких наукових роздумів, відповідальних дебатів та розроблення спільних напрямів дій для сприяння освіті, стійкій до сучасних криз та загроз.

На фото:
університетський хор;
будівлі університету.

Лариса ЛУК'ЯНОВА

директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, голова правління Української асоціації освіти дорослих, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України

Українська ситуація водночас є частиною ширшої світової кризи. За даними ООН, понад 120 **млн** людей в усьому світі вимушено залишили свої домівки через війни та насильство. Близько 70 **млн** із них є внутрішньо переміщеними особами. Понад мільярд людей через наслідки конфліктів, катастроф, економічну нестабільність живуть у кризових обставинах. У цьому глобальному вимірі освіта дедалі більше є не лише правом, а життєво необхідним механізмом збереження людського потенціалу. Міжнародні організації, зокрема UNESCO, UNICEF та Inter-agency Network for Education in Emergencies (INEE), розглядають освіту в умовах кризи як багатовимірний інструмент підтримки суспільства. Вони наголошують, що освіта виконує щонайменше три взаємопов'язані функції: профілактичну, підтримувальну та відновлювальну; забезпечує психосоціальний і когнітивний захист людини, формує перспективу майбутнього. Саме такий підхід є принципово важливим для нашої країни.

У сучасному суспільстві дорослі люди дедалі частіше звертаються до освіти як до інструменту подолання життєвих криз під час війни, міграції, втрати роботи, професійного вигорання тощо. У таких умовах освіта дорослих набуває не лише інструментальної, а й глибоко трансформаційної функції, що пов'язано з новими смислами через зміну професії, підвищення кваліфікації, а головне – із відновленням гідності, пошуком сенсу життя, ідентичністю реконструкцією.

Український контекст особливо драматичний. За оцінками міжнародних інституцій, прямі збитки інфраструктурі перевищують 150 **млрд дол.** Тисячі підприємств зруйновано або релоковано. Лише у перші роки війни було втрачено близько 2,4 **млн** робочих місць. Сотні тисяч людей залишилися без

Освіта, що повертає до життя

Повномасштабна війна змінила не лише нашу свідомість, вона змінила мільйони людських біографій. Наразі Україна переживає період глибоких соціальних, економічних і психологічних трансформацій. Понад шість мільйонів українців перебувають за межами держави під тимчасовим захистом. Станом на червень 2025 року в Україні зареєстровано 4 594 254 внутрішньо переміщені особи. Лише у Києві офіційно зареєстровано понад 426 **тис.** ВПО, і лише 27% із них працевлаштовані, ще 17% активно шукають роботу. У першому півріччі 2025 року 3,6 **тис.** осіб пройшли професійне навчання за сприяння служби зайнятості, а 1,6 **тис.** отримали ваучери на навчання. Наведені цифри демонструють масштаб виклику: потреба в адаптації величезна, а інструменти підтримки ще недостатні.

житла. Для багатьох дорослих це означало втрату не лише доходу, а й професійної ідентичності. Людина, яка десятиліттями працювала інженером, учителем, підприємцем, раптом опинилася в статусі переселенця або безробітного.

Особливо це актуально для України, коли мільйони її громадян через війну опинилися у статусі внутрішньо переміщених осіб або втратили сталість життєвих обставин.

Війна кардинально змінила й структуру ринку праці. Багато підприємств було знищено або переміщено, цілі галузі тимчасово зупинили діяльність. За таких умов освіта дорослих стала необхідною умовою професійної мобільності, адже саме це дозволяє швидко опановувати нові спеціальності, здобувати сучасні компетентності, адаптуватися до цифровізованого середовища та відповідати новим вимогам роботодавців. Перекваліфікація, короткострокові програми професійного навчання, курси цифрової грамотності, підприємницької діяльності чи мовної підготовки фактично перетворилися на інструмент економічного виживання.

Тепер освіта дорослих перестала бути другорядним напрямом освітньої політики й перетворилася на стратегічний ресурс національного розвитку. В умовах повномасштабної війни, масштабних соціально-економічних трансформацій, вимушеної міграції мільйонів громадян і руйнування значної частини

виробничої інфраструктури саме навчання дорослого населення стало одним із ключових механізмів збереження людського потенціалу та забезпечення стійкості суспільства. Освіта дорослих у сучасних умовах стає не лише інструментом підвищення кваліфікації або професійної перепідготовки, а й способом соціальної адаптації, психологічної підтримки та відновлення, активної громадянської позиції.

У таких контекстах саме наративний підхід дозволяє не лише зафіксувати досвід, а й дослідити, як через освіту змінюється самосприйняття людини, її життєва стратегія, взаємодія із соціумом. А також зумовлює розуміння механізмів трансформації через освіту.

Результати наративного дослідження дорослих учасників освітніх програм свідчать, що навчання стало для них не просто інструментом професійного розвитку, а механізмом глибокої особистісної та соціальної трансформації.

Дослідження, проведене серед 155 учасників навчальних програм Центрів освіти дорослих, що функціонують у різних містах України, зокрема «Центр освіти дорослих Полтавщини» (Полтава), Центр освіти дорослих «Перший» (Мелітополь), Центр навчання і освіти дорослих «Південь» (Миколаїв), Освіта для дорослих ГО «Козацький набат» (Нікополь), дало змогу простежити трансформаційний потенціал освіти крізь призму особистого досвіду. Було проаналізовано 115

автобіографічних наративів дорослих, серед яких ті, хто опинився у кризових обставинах – внутрішньо переміщені особи, безробітні, військовослужбовці, жінки, що втратили роботу, житло, стабільність через війну.

Соціально-демографічний портрет учасників опитування засвідчив, що 96,7% респондентів – це жінки, переважно віком 36 – 60 років, із вищою освітою. Тобто це освічена, соціально активна група, яка, попри кризу, демонструє прагнення до розвитку. Історії цих людей підтверджують, що освіта стає простором відновлення суб'єктності, здатності людини усвідомлювати власну цінність, впливати на життєві обставини та вибудовувати нові життєві стратегії.

Наведені нижче фрагменти наративів демонструють глибину пережитого досвіду та трансформаційні зрушення, що відбувалися з учасниками програм.

У текстах респондентів найчастіше звучать теми психологічного відновлення, подолання травматичного досвіду та пошуку внутрішньої опори. Водночас значну частину наративів становлять сюжети, пов'язані з опануванням нових навичок, проходженням курсів, програм, а також із намірами започаткувати власну справу. Освіта постає як простір, що поєднує терапевтичний вимір і прагматична стратегія професійної самореалізації. Освітню ситуацію описано як «поштовх», «міст у нове життя», «друге дихання». Люди пишуть про подолання страху, повернення впевненості, зниження тривожності. Навчання стає способом «зібрати себе частинка за частинкою».

Теоретично ці процеси узгоджуються з концепцією трансформативного навчання Дж. Мезіроу, згідно з якою криза стає тригером глибокої рефлексії та формування нової ідентичності. Підхід П. Фрейре наголошує емансипаційний потенціал освіти як інструменту опору безсиллю.

Більшість історій починаються не з мотиваційних гасел, а з опису втрати. Люди пишуть про зруйновані домівки, вимушений переїзд, втрату роботи, емоційне виснаження. Освіта

в цих історіях постає не як плановий крок кар'єрного зростання, а як відповідь на кризу.

«Моє навчання розпочалося не з цікавості чи планів на розвиток, воно почалося з болю та втрати...»

«Я – ВПО з Харківської обл. Аббревіатура ВПО має на сьогодні дуже сумний зміст, це біль втрати, депресія, розпач, де в кого навіть відчай...»

«Моє місто повністю зруйноване, повертатись нікуди, але... треба жити далі».

«Наприкінці 2020 року... помер мій син... Я майже здалася... Я розуміла, що такі як я, вже ні на що не здатні. Баласт... Можу тепер впевнено сказати, що Центр мене врятував».

«Навчаючись, я зміг подолати стрес від втрати майна та бізнесу, зрозумів що життя не закінчилося і попереду відкриваються нові можливості»

«Вперше запитала себе: "А чого хочу я?"... Навчання дало мені сміливість бути собою».

Отже навчання стає способом не втекти від реальності, а впорядкувати її. Через нові знання, розклад дня, нові контакти люди поступово повертають собі відчуття контролю над життям.

«Навчання допомогло мені зібрати себе частинка за частинкою». «Я відчуваю, що живу, а не існую»

«Навчання допомогло не з'їхати з глузду».

У цих словах – суть психоемоційної функції освіти дорослих. Вона створює структуру там, де панує хаос, і дає надію там, де здається, що горизонтів більше немає.

Наративи показали, що освіта запускає процес реконструкції ідентичності. Люди перестають бачити себе виключно через призму травми, як переселенців, безробітних, постраждалих. Натомість з'являються нові самовизначення: «студентка», «тренерка», «фахівчиня», «підприємиця».

«У Центрі освіти дорослих я виросла з слухачки до тренерки». «Я – тренерка, сертифікована викладачка йоги». «Навчання стало не просто курсом, а шляхом до нового Я».

Такі висловлювання свідчать про зміну суб'єктної позиції, про перехід від пасивного переживання обставин до активного конструювання власного майбутнього.

Учасники програм часто описують навчання як «інший вимір, де все добре», «безпечне місце», «простір підтримки».

«Я відчула себе членом команди, яка мене приймає». «Соціалізація, нові знання та знайомства, безпечне місце».

У кризових умовах, коли звичні соціальні мережі руйнуються, освітній простір виконує роль мікроспільноти довіри. Деякі історії демонструють ще глибшу трансформацію. Люди, які прийшли в освітній простір у пошуках підтримки, згодом самі стають носіями підтримки для інших.

«Колісь мене навчили – тепер я передаю далі». «Тепер я стрижу не лише дітей, а й дітей з нашого соціального служіння».

У ширшій перспективі результати дослідження свідчать, що освіта дорослих у кризових умовах є стратегічним ресурсом стійкості держави. Вона відновлює

людський капітал не лише в економічному сенсі, а й у психологічному, культурному та моральному вимірах. Освіта допомагає перетворити травматичний досвід на досвід зростання, а індивідуальну кризу на поштовх до нової соціальної активності.

Післявоєнна відбудова вимагатиме сотень тисяч перекваліфікованих фахівців. Проблема реінтеграції ВПО залишається гострою, невідповідність кваліфікацій потребам ринку, психологічні травми, брак доступу до доглядових послуг ускладнюють працевлаштування. Без системного розвитку освіти дорослих неможливо забезпечити економічне відновлення.

Освіта дорослих у сучасних умовах України виходить далеко за межі здобуття знань чи отримання сертифікатів. Вона постає як простір відновлення людської гідності, переосмислення ідентичності та формування особистісної стійкості. Йдеться про зміцнення здатності діяти усвідомлено, відповідально й стратегічно навіть у ситуаціях невизначеності.

У ширшій суспільній перспективі освіта дорослих є інвестицією не лише в індивідуальні траєкторії розвитку, а й у довгострокову стійкість держави. Вона сприяє соціальній згуртованості, підтримує горизонтальні зв'язки між людьми та формує підґрунтя для національного відновлення. Вона допомагає людині не тільки адаптуватися до нової реальності, а стати її активним творцем.

І саме в цьому її найглибший, трансформаційний сенс.

Георгій ФІЛІПЧУК,
доктор педагогічних наук,
професор, академік НАПН України,
перший заступник голови
Всеукраїнського товариства «Просвіта»
імені Тараса Шевченка,
почесний доктор Інституту педагогічної
освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України

Сама ж Софія Русова високоетично, з особливим благоговінням ставилася до тих, хто творив і міцнив силу духовного життя України, закладав у її підмурівок основи незборимої волі і віри. Усі її найсокровенніші мрії й надії були звернуті до Шевченка, якого вважала «найкращим народним поетом». До тих, хто талановито, віддано й жертвовно «перекладав» Шевченкову Музу для рідного Народу.

Серед таких у передньому ряду знаходився М.Лисенко, якого Русова у своїй праці «Микола Лисенко» називала «нашим великим Артистом і Громадянином». Поміж її педагогічних праць ця стаття заслуговує на особливу увагу, оскільки в ній сформовано ті ціннісні посилю, яких нині так потребує «нова українська школа». Хоча цей термін також з'явився завдяки саме Софії Русовій в часи українських національно-визвольних змагань. Адже зміст, мета, завдання, філософія цієї школи, освітньої політики були закладені нею в роботі «Нова школа», надрукованій 1917 року в журналі «Українська школа». Самого Лисенка вона величала тим, що «він утворив у нас на Україні той чарівний романс, ті музикальні поеми, в яких правдиво відбилася уся поезія нашого великого Кобзаря, і те, що залишив він нам є коштовна національна скарбниця, мистецький скарб».

Софія Русова: «Народ, що не має своєї школи, попасає задніх!»

170 років! Данина шани і поваги великій українській Просвітниці Софії Русовій, будівничій національної освіти, соратниці визначних діячів українського відродження: Володимира Антоновича, Михайла Старицького, Павла Чубинського, Олени Пчілки, Михайла Драгоманова, Миколи Лисенка, Михайла Грушевського...

Щира вдячність тим першим «піонерам»-сучасникам, які після тривалого періоду забуття кількома поколіннями славного імені Софії Русової, розпочали (на початку 90-их) чутливу розповідь про цю велику Жінку українського духу.

Згадуються ґрунтовні розвідки Галини Дацюк в журналах «Україна» та «Початкова школа»; роман «Борвій» Юрія Хорунжого...

Композитор стає знаковою постаттю для нової педагогіки, яку впроваджує Русова, оскільки символізує впровадження в зміст освіти двох стрижневих цінностей – українознавство і шевченкознавство. Такі підходи в ті смутні для українства роки міг зреалізувати лише мистець і педагог, що був (як Шевченко) «до нестями закоханий у свою Україну, якої другої чи рівної їй для нього не було на світі».

Педагогічні принципи народності, культуровідповідності, україноцентричності, якими була просякнута вся життєтворчість Лисенка, Русова виокремлювала як пріоритетні чинники розвитку національної школи. Народні українські мелодії, народна пісня в Лисенкових творах були тією серцевиною творчості композитора, що уможливлювали «вимальовувати» Україну та життя народу так як «гарно вимальована в Кобзарі Шевченка». У перших найкращих творах Лисенка «не виявилися ні вплив німецьких композиторів Шуберта, Шумана, ні чужа поезія, ані російська, ані німецька». Маючи найвищу музичну школу в Лейпцігу, «його творчі сили прямують до найкращого народного поета Шевченка».

І вона з великою увагою розставляє акценти, які характеризували талановитого композитора, в серці якого занадто голосно звучали мелодії народних пісень, рідні вияви життя рідного народу, картини рідного краю. Чому мелодії Лисенка стають такими близькими й доступними розумінню широких мас, як і повні правдивого змісту слова Шевченка з його вишневими садами і Дніпром, Берестецьким полем, солов'їним співом і стогоном полонян?

Очевидно, стверджує Русова, що вони

напувані силою «своєї народності, своїми рідними музикальними формами». Хоча, насправді, ця умовна простота народних форм у музиці Лисенка («Гус», «Минають дні...») набирає складних гармоній світового характеру. Трансформуючи його творчість на освіту, вона бажає, «щоб скоріш настав той час, коли навчителі співу візьмуться за дослід Лисенківських творів і даватимуть їх учням для розвитку, для виразу різноманітних сердечних рухів – від найніжніших до найвеличніших». Вона наводить слова одного з кращих виконавців Лисенкової музики Олександра Русова, що недалекий той час, коли артисти і артистки для навчання експресії будуть вчитися на «Плачу Ярослави». Цими далеко не пастельними мазками в поціновуванні творчості визначного композитора і педагога Софія Русова огранювала ядро його значущої просвітницької місії, завдання справжнього національного Мистця: «він працює не для свого власного захоплення, а виявляє найважливіші національні риси свого народу, з'єднує музикальну творчість, етнографію і його психологічну вдачу».

Вона зазначає, що цінність такої праці особливо важлива, бо трудився він у страшні для народу часи, коли злочинно чинилися всілякі перешкоди на шляху розвитку мистецьких творчих сил українського народу, переслідувалися його «передні ряди», руйнувалася історична пам'ять, культура, ідентичність. Адже Лисенко «пережив» часи найгірших заборон на все українське. Незадовго до його відходу А.Кримський 1911 року скаже про ці роки так: «...сьогодні минає п'ятдесят літ, відколи помер Тарас. Думалося, що по всій Україні, та й по всьній Росії,

велично одсвяткують пам'ять преславно-го поета. Аж виходить – ні! на Україні – заборонено; там святкувати Шевченка – ще й досі злочинне діло, можна буде хіба десь у куточку, тишком-нишком, пошанувати свого пророка, – тільки не прилюдно!..»

Микола Віталійович, пише Русова, все життя своє страждав від загальних утисків, але така була вдача, що в цього «славного громадянина світилася гаряча віра в могутні сили українського народу», яку не знищити переслідуваннями, бо «пройнятий був активним коханням до рідного краю – Україна була тією Музою, яка направляла його творчість». Українськість помножена талантом зростили національного цього велета, що творив, оберігав ідеали Нації. І велика педагогиня вибудовувала свої теорію і практику, опираючись саме на цю безцінну спадщину.

Адже він своїми високоетичними й естетичними творами виховував «почуття безмірної краси національної музики і віру в неї, що народ, який утворив такі думи, таку пісню, ввійде сміло і вільно в сім'ю культурних народів усього світу і принесе їх мистецтву свою незалежну творчу думку». Лисенко слугував найбільш яскравим і промовистим прикладом для теретичної і практичної діяльності Русової, який своє ціннісною парадигмою творчості ніби методологічно, ідеологічно, дидактично доводив якою має бути нова українська школа. У статті «Націоналізація школи» (1917 р.), будучи суголосною з ідеями Лисенка, вона стверджує, що тільки рідна школа може виховати громадянську свідомість, почуття своєї людської гідності. Бо чужою освітою, що домінувала раніше, можна виховувати тільки рабів, які зрікалися всього рідного.

А тому, опираючись на ключові принципи класичної європейської і національної педагогіки, вибудовувала освітній процес передусім на основі освітнього україноцентризму, народолюбства, підкріплюючи їх аксіомою, що думка про єдність і силу, любов до Батьківщини і патріотизм перетворюються в пусто-порожню й безплідну ілюзію, якщо молодь не знатиме своєї Історії, Мови, Літератури,

Культури, великих творінь національних Просвітників. Бо «любов до рідної країни – це перший найкращий крок до широкої вселюдської гуманності. Хай навкруги будуть рідні речі, щоб учень у них кохався, привчався любити все рідне, присвячував йому всі сили свого духа й тіла... А на стіні нашої майбутньої рідної школи висить портрет великого апостола правди й науки – Тараса Шевченка». (Нова школа. – 1917)

Тому ні за яких обставин не можна допустити, щоби український педагог ґрунтовно не знав поезії, літератури, рідної мови, історії, мистецтва, психології і культури свого Народу.

Педагог мусить вірити в ті цінності, знання, які сам пропагує й обстоює, будучи правдивим у словах і ділах. Найпосутніше, що треба брати з кращих зразків античної, європейської, національної педагогічних культур, то це принцип формування такої якісної характеристики суб'єктів освітнього процесу, як непогамовна спрага знань. І розпочинати цю надважливу справу потрібно не з школи, а значно раніше. Софія Русова запевняла, що «усі нахили дитини, її здоров'я, її характер – усе це розвивається, бере напрям і зміцняється у перші роки життя». Тому найкращими навчителями, солідаризуючись із Гербартом, є передусім батько і матір, бо «рідна мати дитини – природна вихователька своїх дітей». Неодмінна вимога – поєднати родинну психологію, систему сімейного виховання з дидактичною, соціально-педагогічною атмосферою ранніх освітніх інституцій. Найважливіше при цьому переході не заподіяти шкоди на емоційно-почуттєвому, психологічному рівні, передовсім якомога оптимальніше зберегти ріднокультурну, рідномовну нішу. Русова вважає, що в цей період становлення особистості «мусить лунаєти її рідне слово, рідна музика й поезія».

З великим болем Русова зізнавалася, що «сучасна українська школа не дає дітям освіти, суперечить вимогам педагогічної науки і життя, одриває дитину від родини, не відповідає національному духовному складові українського народу, який зневірився в цій

школі...». Отож, вона пропонує виробити нові підвалини доброї правдивої школи, нові відносини вчителів, учнів, батьків, модель патріотичного становлення і шляхів самостійної чесної праці. Головна мета такої школи (за Русовою) – збудити, виявити творчі сили, викликати духову діяльність. Але для цього треба пізнати і знати душевний склад молоді людини, усвідомити неповторність людської індивідуальності, нагадуючи: «Як нема в садку двох кущів однаковисеньких, так нема двох дітей з однаковими почуттями, думками, здібностями».

А ще найпотрібнішим для «початкової науки» виховання є природознавство, як джерело найпотрібнішого наукового знання, як дисципліна розуму, як найкращий моральний, естетичний чинник. Екскурсії, робота в музеях, коло садка, ручна праця є такими ж важливими, як і читання, математика, наукові дисципліни. Надзвичайно важливими дисциплінами вважала музику, спів, малювання, художні заняття, вивчаючи й пропагуючи свою рідну культуру та мистецтво, а також високохудожні твори світової класики.

Проте стратегічним посилом нової школи Русової була передусім пріоритетність української (рідної) мови. У її працях імперативно визначено, що «На Україні рідна мова – українська...».

Але навчання мови, доводила вона, складається не тільки із слухання літературних творів, навчання грамоти, уміння викладати свої думки у розмові і письмом, але й тоді, коли дитина малює, різбить, ліпить, творить. Вона не метафорично стверджує, що «без малюнка, без глини неможна тепер і уявити собі яку-небудь нормальну школу». Оскільки дитині потрібна уява, образ, творчість, мотиваційність.

Нова українська школа має виховувати пошану до рідного через розмаїття живої і неживої природи, що є довкола, пов'язувати минувшину, сучасне і майбутнє в єдине ціле. Софія Русова зазначала: «кохаючи свою національну культуру, дитина поважатиме і другі нації, знаходить у вселюдській культурі ті скарби, які можуть органічно пристати до її душі».

Далі буде

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
доктор педагогічних наук,
старший науковий
співробітник ДНПБ України
імені В.О.Сухомлинського

170 років від дня народження Софії Русової (1856-1940), педагогині, громадської діячки, фундаторки українського довкілля.

29 січня 2026 р. на засіданні Президії Національної академії педагогічних наук України ухвалено рішення оголосити 2026 рік Роком Софії Русової в НАПН України з нагоди 170-річчя від дня її народження.

Народилася 18 лютого 1856 у с. Олешня на Чернігівщині. Походила з аристократичної родини: мати – французька Ганна Жерве, батько – швед Федір Ліндфорс. Незважаючи на відсутність українського етнічного коріння, сформувалася як активна діячка українського національного руху. Здобула освіту у Фундуклеївській гімназії в Києві (1870). У 1871 разом із сестрою Марією заснувала перший у Києві дитячий садок, винайнявши помешкання на вул. Фундуклеївській, навпроти міського театру (тепер – оперного). Вихованців було близько 20, здебільшого діти з родин української інтелігенції. Виховна система сестер Ліндфорс ґрунтувалася на принципах Песталоцці, Фребеля, Руссо, Дістервега. В

Лютий 2025. Постаті

У «Педагогічному календарі» цього місяця представлено постаті, чий ювілей відзначаються на державному рівні відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2026-2027 роках»

1874 одружилася з етнографом та статистиком Олександром Русовим (1847-1915). У зв'язку з професійною діяльністю чоловіка та власною участю в національно-культурному русі, часто змінювала місце проживання. Подружжя мешкало у Вінниці, Кропивницькому, Одесі, Харкові, Херсоні, Чернігові, активно долучаючись до громадсько-культурного життя. З 1909 у Києві: викладачка Комерційного та Фребелівського інститутів, співредакторка педагогічного журналу «Світло» (1910-14), членкиня Української Центральної Ради, очільниця відділу дошкільної та позашкільної освіти в Генеральному секретаріаті освіти УНР (1917), голова Всеукраїнської учительської спілки, членкиня редакційної колегії часопису «Вільна українська школа» (1917-20). З 1921 – в еміграції: викладала в Українській господарській академії в Подєбрадах (1922-23), Українському високому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова в Празі (1923-33), брала участь у міжнародних педагогічних форумах.

Свої ідеї щодо дошкільного виховання обґрунтувала у статтях в українських педагогічних журналах «Світло», «Вільна українська школа» та книгах «Дошкільне виховання» (1918), «В дитячому садку» (1919), «Теорія і практика дошкільного виховання» (1924), «Нові методи дошкільного виховання» (1927). Концепція дошкільного виховання С. Русової поєднала в собі здобутки зарубіжної й української педагогіки та результати її власного творчого пошуку. В основі концепції – три головні принципи: індивідуальний підхід, що враховує природу дитини; національний характер виховання; відповідність соціокультурним вимогам часу. Виховання має відбуватися рідною мовою, на основі українських культурних традицій, фольклору, ремесел, мистецтва, з урахуванням ментальності дитини. Дитячий садок повинен бути «скарбницею

національної культури», формувати естетичний смак і національну свідомість.

На рівні конкретних рекомендацій розробила системний підхід до організації діяльності в дитячому садку: обґрунтувала педагогічну цінність і методіку реалізації різних видів діяльності – ігор, малювання, ліплення, співу, гімнастики, екскурсій, спостережень, праці на природі. При цьому завдання вихователя – створити умови для свободи самовираження, розширити засоби творчості, навчити дитину дивитися на світ своїми очима, а не через призму дорослого. Застосування предметних занять (лекцій) вважала виправданим за умови їх короткотривалості (до 25–30 хвилин), спрямованості на розвиток мовлення та логічного мислення дітей із використанням матеріалів живої та неживої природи і подальшим практичним закріпленням у різних видах діяльності. Окремий розділ концепції – моральне та релігійне виховання, яке С. Русова розглядала як взаємопов'язані процеси формування особистості дитини. Обґрунтовувала значення релігії для дошкільного віку, розглядаючи релігійність як природний інстинкт, що підтримує розвиток моральності та національної ідентичності. Особливу увагу приділяла народно-релігійним обрядам, які, на її думку, формують у дітей етичні, естетичні та патріотичні почуття, сприяють соціалізації та набуттю емоційного досвіду.

Особливу увагу приділяла особистості виховательки дитячого садка – «садівниці». Вона мала бути не лише фахівчинєю, а й моральним прикладом – «апостолом правди і науки», який сприяє вихованню нової генерації українців, здатних реформувати суспільство. Концепція українського дошкільця С. Русової – це синтез передових європейських педагогічних ідей початку ХХ ст. з глибоким національним корінням і високим гуманістичним змістом. Вона залишається цінним

орієнтиром для сучасних науковців і практиків дошкільної освіти.

Померла 5 лютого 1940 у Празі, де й похована на Ольшанському цвинтарі.

120 років від дня народження Авеніра Коломийця (1906–1946), літератора, педагога, культурного діяча

Народився 19 лютого 1906 у с. Городець на Рівненщині. Закінчив Клеванське духовне училище та Волинську духовну семінарію (1926), де здобув ґрунтовну класичну освіту. Подальше навчання на богословському та філологічному факультетах Варшавського університету, а також на режисерському відділенні Варшавського інституту театрального мистецтва дало широкий культурний та методичний інструментарій, який він застосовував у педагогічній практиці.

У 1930х активно працював у системі освіти: вчителював у сільських школах Волині, був педагогом та режисером у Будинку піонерів у Дубні, де організовував театральні гуртки та літературні студії для дітей та молоді. Саме через театральні постановки та літературні клуби пропагував національну культуру та формував у вихованців естетичний і моральний світогляд.

З початку німецької окупації у час Другої світової війни займався педагогічною діяльністю: вчителював, очолював шкільництво у відділі освіти і виховання м. Дубна, працював у газеті «Волинь». Брав активну участь у створенні Дубенського музично-драматичного театру «Просвіти» у 1942 р. З 1941 видавав у м. Дубно часопис «Школярник», де друкував свої патріотичні вірші під псевдонімом Марко Крилатий («Кохай рідну хату», «Данкова молитва», казки «Громадка гнома Дадка», статті про українську національну символіку «Знаки влади

державності» та ін.). Підготував та видав для українських початкових шкіл підручники «Звучня», «Основи граматики і правопису» (1942), що були спрямовані на систематизацію знань учнів і формування навичок грамотного письма. Після депортації до таборів для переміщених осіб у Німеччині й Австрії ініціював організацію літературного й мистецького життя, розпочавши створення літературномистецької спілки та журналу «Керма», який мав об'єднувати і підтримувати українських митців на чужині.

Творчий доробок А. Коломийця також має виразну педагогічну цінність. Його поеми, повісті, казки та драматичні твори (зокрема «Казка темного бору», «Тіні над прикренями», «Іменем») формують у читачів етичне мислення, виховують моральну відповідальність і розвивають критичне ставлення до історичних подій. Його літературна діяльність поєднувала художнє слово з виховними та освітніми завданнями, створюючи цілісну систему морального й інтелектуального виховання молодого покоління. У фондах Педагогічного музею України зберігається книга А. Коломийця «Казки» (1946, Зальцбург) – видання, створене в еміграції, яке є важливим свідченням його педагогічного та культурного служіння. Ознайомитися з електронною копією книги можна за посиланням: <https://pmu.in.ua/download/kolomyiets-a-kazky-zaltsburh-novi-dni-1946/>

Помер 22 липня 1946 у Зальцбурзі (Австрія).

180 років від дня народження Федора Фортинського (1846–1902), історика-медієвіста, педагога

Народився 27 лютого 1846 в селі Шостьє (нині Рязанська область) у родині священника. Навчався в духовному

училищі та семінарії, в 1865–69 – на історико-філологічному факультеті Петербурзького університету. В 1869–1872 – викладач піхотного юнкерського училища, водночас стипендіат університету. Із 1872 – доцент кафедри всесвітньої історії Київського університету.

Його наукові успіхи значною мірою пов'язані з дворічною закордонною подорожжю 1874–76 рр., здійсненою на міністерську стипендію. У Парижі Фортинський детально ознайомився з навчальним процесом у Школі хартиї та Практичній Школі вищих досліджень. Особливе враження на нього справили практичні семінари з вивчення документів, яких не було в університетах Російської імперії. Отриманий досвід він використав після повернення до Києва: з 1876–77 навчального року запровадив у навчальний процес практичні заняття з історії Середньовіччя, які проводив протягом усієї подальшої педагогічної діяльності.

У 1877 захистив докторську дисертацію «Приморські вендські міста та їх вплив на утворення Ганзейського союзу до 1370 р.», став екстраординарним, а згодом ординарним професором кафедри загальної історії. Досліджував історію Середньовіччя й європейських міст, зокрема ганзейське і слов'янське Помор'я, робив акцент на роботі з документами та архівними джерелами, що стало частиною його методики викладання історії в університеті. Автор численних наукових статей, опублікованих в «Університетських відомостях» та у «Журналі Міністерства народної освіти». У 1887–90 обіймав посаду декана історико-філологічного факультету.

Окремо варто наголосити на діяльності Ф. Фортинського як ректора Київського університету (1890–1902). На цей посаді він послідовно відстоював академічні стандарти викладання, підтримував розвиток історичних і філологічних студій, дбав про підвищення рівня професорського корпусу. Його ректорство припало на складний період посилення імперського контролю над університетами, і в межах чинної державної політики він виконував функцію провідника

урядових освітніх рішень, водночас намагаючись зберегти внутрішню академічну логіку університетського життя. Саме за Фортинського Київський університет зберіг репутацію одного з провідних науково-освітніх центрів, де формувалася культура дослідницького навчання і поваги до джерела – принцип, який він як історик і педагог упроваджував у щоденну університетську практику.

Помер 12 грудня 1902 в Києві й похований на Байковому цвинтарі.

200 років від дня народження Памфіла Юркевича (1826–1874), філософа, педагога

Народився 28 лютого 1826 в містечку Ліпляве на Черкащині в родині священника. Початкову освіту здобув у церковнопарафіяльній школі під керівництвом батька. У 1836–41 навчався в Переяславському духовному училищі, а в 1841–47 – у Полтавській духовній семінарії, де виявив неабиякі здібності до філософії, математики, мов, зокрема німецької та французької.

У 1847–51 навчався в Київській духовній академії (КДА), яку закінчив зі ступенем магістра богослов'я і словесних наук. Саме тут сформувався його інтерес до філософії та педагогіки. З 1851 викладав у КДА, пройшовши шлях від учителя до ординарного професора (1861), читав курси з логіки, метафізики, історії філософії, а також педагогіки, поєднуючи глибину наукової думки з винятковим педагогічним талантом. Вже до кінця 1850-х зажив слави видатного професора і лектора, слухати якого приходили не лише академісти, а й студенти Університету Св. Володимира. Захоплення київського студентства його змістовними і живими лекціями відбилося у повісті І. Нечуя-Левицького «Хмари» (1874), де Юркевич постає в

образі професора Дашкевича. Мав значний моральний авторитет у студентському середовищі.

У 1861 запрошений до Московського університету, де викладав філософію, психологію та педагогіку до кінця життя. З 1862 читав курси з теорії виховання, а в 1865 домігся включення педагогіки до переліку обов'язкових університетських дисциплін. На основі лекцій підготував фундаментальні праці «Читання про виховання» (1865) та «Курс загальної педагогіки» (1869), у яких обґрунтував християнсько-гуманістичне розуміння виховання як формування цілісної, морально відповідальної особистості.

У своїх філософських поглядах П. Юркевич відтворив українські духовні традиції, кардіоцентризм, антропоцентризм української ментальності. Це виявилось в акцентуванні уваги на унікальності духовного єства людини, визнанні особистості вищою цінністю буття, розгляді «серця» як основи духовного життя людини. Філософ стверджував, що мислення не вичерпує всієї повноти духовного життя. Людина пізнає навколишній світ за допомогою розуму, а пізнати красу й таємничість світу можна тільки серцем: розум – вершина, а серце – коріння духовного життя. Виховання, за Юркевичем, нерозривно пов'язане з навчанням і здійснюється через родину, школу, церкву, суспільство. Мета педагогіки – сформувати вільну, духовно цілісну людину, здатну чинити добро, поєднуючи знання з моральними цінностями.

У 1872–73 пережив хворобу і передчасну смерть дружини. З 1873 тяжко хворів, однак не залишав викладання. Помер у Москві 16 жовтня 1874 від онкологічного захворювання шлунка. У пам'ять про П. Юркевича його брати Андрій і Василь Юркевичі у 1883 внесли на рахунок КДА 6 тисяч рублів, запропонувавши використовувати відсотки від цього капіталу на щорічну студентську стипендію (300 руб.) для вихованця Полтавської духовної семінарії.

П. Юркевич залишив значну за обсягом рукописну спадщину, що нині зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. Вернадського.

Подвижник освіти, науки і духовно-морального відродження української нації

Світлої пам'яті Василя Олексійовича Балуха

Відомий український вчений, педагог і феноменальний управлінець Василь Олексійович Балух (1955-2026) народився 21 листопада 1955 р. у селищі Боржигантай Могойтуйського району Читинської області в сім'ї Олексія та Юстини Балухів, репресованих радянською владою. Та попри це, став знаковою постаттю.

Його слово і чин, невтомна праця та досягнення відображають не лише всю розмаїтість і здобутки української науки й освіти періоду державності незалежності, а й засвідчують її величезний потенціал на шляху до інтеграції в загальноєвропейський простір і процес.

Життєва сага, інтелектуальна спадщина та біографія професора Василя Балуха, без жодного перебільшення, постають унікальним феноменом, що заслуговує на цілісне осмислення й справедливую оцінку з метою залучення його здобутків, візій, стратегій та досвіду для підготовки нової формації молодих українських вчених, педагогів і менеджерів, для яких Бог і Україна – найвища цінність, сенс життя та самовіддана праця.

Доля не шкодувала йому випробувань і, мабуть, саме це загартувало в ньому настільки сильний і вольовий характер, працьовитість та стійкість у боротьбі за справедливість та неперехідні цінності. Але тут, у короткому есе, йтиметься лише про його внесок у національну і європейську науку.

Під керівництвом професора Балуха зреалізовано низку проєктів міжнародного та національного рівнів: «Традиції, мистецтво, виховання – європейські цінності – цінності без кордонів» (у рамках угоди про транскордонне співробітництво за програмою FARE Євросоюзу між Ботошанською православною теологічною семінарією імені Святого Георгія і Чернівецьким університетом упродовж 2008-2009 рр.) та «Соціокультурна трансформація етноконфесійних відносин у транскордонних регіонах (Буковина, Галичина): світоглядно-ціннісні та практичні виміри» (проєкт Міністерства освіти і науки України, реалізований упродовж 2016-2017 рр.).

Його ім'я стало широко відоме в наукових колах завдяки заснуванню наукової школи «Суспільно-культурні та етнорелігійні чинники в контексті євроінтеграційних процесів: світоглядно-ціннісні та практичні виміри», активній участі в дослідженні кафедральної проблематики, підготовці значної кількості кандидатів і докторів наук у галузі релігієзнавства.

Водночас вчений зробив значний внесок

в антикознавство і медієвістику. Відходячи від досліджень у галузі пізньосередньовічної полоністики, він почав рефлексувати над історією Візантії, її духовним і церковним життям, впливами на формування культур народів Центрально-Східної Європи і, зокрема, України. У результаті розробив низку авторських курсів і видав ґрунтовні підручники та посібники з історії Стародавньої Греції та Риму, історії західноєвропейського Середньовіччя й Візантійської (Східної Римської) імперії. Для поліпшення навчального процесу за освітніми програмами з богослов'я написав підручник із візантиністики. Його цінність полягає в тому, що в ньому широко охоплений великий спектр історичних подій, глобальних явищ у суспільно-політичному, економічному та духовно-культурному житті Візантії як Східної частини Римської імперії, зокрема становлення християнства і перетворення його на державну релігію, скликання Вселенських соборів, схизм і стосунків східних римських імператорів зі слов'янськими державами та Київською Руссю передусім.

Майже всі видруковані підручники отримали Гриф МОН України, а тритомні видання «Історія античної цивілізації» та «Історія середніх віків» відзначені на багатьох вітчизняних і міжнародних книжкових форумах.

У жанрі історичної біографістики. Далі в цьому руслі йому та академіку Віктору Коцуру вдалося зреалізувати доволі важливий проєкт: видати низку Словників, статті яких присвячено великим іменам в історії релігії, Церкви та релігійно-богословської думки на теренах України: «Реформаційні ідеї на українських землях XI – XII ст. (100 протестантських діячів)» (2017); «Православна еліта України XVI – XVII ст. (100 постатей)» (2018); «Руська Унійна

(Греко-Католицька) церква кінця XVI – початку XIX століття у постатях» (2018). Підсумком цього етапу їхньої біографістики став доволі об'ємний Словник «Релігійна палітра ранньомодерної України у постатях», що містив 600 сторінок (2019).

Так зародилася ідея розширення авторського колективу для укладення п'ятитомної «Ілюстрованої історико-богословської енциклопедії». Науковці під керівництвом професора В. Балуха, а це – здебільшого його учні з колишньої кафедри релігієзнавства та теології філософсько-теологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Микола Лагодич, Ігор Луцан, Микола Шкрібляк і Микола Щербань, а також професор Ігор Возний та син Василя Балуха – Олексій Балух) упродовж кількох останніх років зуміли підготувати до друку всі п'ять томів енциклопедичного видання.

Василь Олексійович не соромився критики. Сміливо розгортав презентаційні тури. Сприяв і заохочував до широкого обговорення написаних книг, їх презентацій. У цих заходах участь брали не лише провідні вчені, серед яких історики, педагоги, філософи (академіки Василь Кремень, Олександр Реснт, Георгій Філіпчук та ін.), а й духовні лідери, очільники церков, релігійних організацій, академічні та чинні богослови (Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній, імам Ісламського культурного центру «Буковина» Мухаммед Мамутов; професори й священнослужителі Віталій Клос, Олександр Трофимлюк й ін.).

Інтелектуальна праця цього вченого і педагога – беззаперечний доказ високої дослідницької культури, педагогічної майстерності, вміння працювати в колективі та керувати ним задля досягнення доброго успіху в реалізації вражаючих за масштабами проєктів.

За багаторічну працю, громадсько-культурну та просвітницьку діяльність, високі здобутки в науці та розробці навчально-методичної забезпечення навчального процесу, впровадження новітніх технологій навчання та інновацій професора Василя Балуха відзначали високими державними та відомчими, у тому числі церковними, народами.

Микола ШКРІБЛЯК,
доктор філософських наук
доцент кафедри філософії
та культурології Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича

Феномен Людини Праці на скрижалях історії

Рецензія на видання «Нариси з історії професійної освіти Сумщини. Початок XIX століття – перша чверть XXI століття / А. Близнюк, Н. Іваній, В. Кузнецов, В. Шейко, Ю. Штика. Суми : Триторія, 2025. 384 с. : іл.»

Книга «Нариси з історії професійної освіти Сумщини. Початок XIX століття – перша чверть XXI століття» – це масштабна спроба осмислити шлях підготовки фахівців у регіоні, охопивши період від ремісничих шкіл XIX століття до інноваційних хабів 2026 року. Авторський колектив об'єднав досвідчених фахівців, науковців та управлінців у сфері професійної освіти Сумщини, це **Анатолій Близнюк, Наталія Іваній, Віктор Кузнецов, Віталій Шейко та Юрій Штика**. Завдяки глибоким знанням регіональних особливостей професійної освіти регіону та доступу до унікальних архівних матеріалів, авторам вдалося створити цілісну картину розвитку галузі, де кожна подія подано крізь призму людських дол та професіоналізму.

Високу наукову та практичну значущість видання підтверджено експертною оцінкою рецензентів – академіка НАН України, академіка НАПН України Василя Кременя; професора Ганни Романової; член-кореспондента НАПН України Анатолія Кузьмінського.

Видання крок за кроком веде читача від перших майстерень до сучасних виробничих кластерів. Особливу увагу приділено трансформації, яку професійна освіта переживає нині. У книзі продемонстровано, як система адаптується до ринку праці, готуючи кадри за понад 180 професіями. Це відповідь на запити реальної економіки та таких гігантів, як АТ «Укрзалізниця», «Сумхімпром», «Завод Кобзаренка», «Сумбуд» та багатьох інших. Автори наголошують на тому, що сучасний робітник – це не просто виконавець, а технологічно грамотний фахівець, здатний працювати з програмним керуванням та цифровими інтерфейсами.

Важливим складником збереження традицій і розвитку галузі постає історія Музею освіти і науки Сумщини (спочатку – Музею історії профтехосвіти), який розпочав свою діяльність у 1983 році. Майже тридцять років цей осередок очолював **Анатолій Близнюк** – безкомпромісний знавець історії краю, чия самовідданість дозволила зібрати

унікальну колекцію з понад 4500 експонатів. У фондах музею, який щорічно відвідували близько 8000 осіб, зберігаються справжні реліквії: від інструментів кам'яної доби та козацького побуту до унікального «Псалтиря навчального» 1678 року та токарного верстата початку XX століття. Експозиція стала потужним інформаційним ресурсом для патріотичного виховання молоді. Досвід цього «Народного музею» став методичним фундаментом для створення музейних кімнат у Ромнах, Конотопі, Лебедині та Охтирці, де зусиллями ентузіастів історія професійної освіти продовжує жити в нових книгах та дослідженнях.

Наріжним принципом видання є розвиток мережі навчально-практичних центрів (НПЦ), що стали символом «нової ери» у професійній освіті. На Сумщині функціонує 19 таких центрів за дев'ятьма галузевими напрямками. Для будівельної галузі флагманом виступає проєкт «Хенкель Академія». Започаткований у 2003 році на базі Сумського професійного ліцею (сьогодні – ДНЗ «Сумське міжрегіональне вище професійне училище»), він став першим в Україні прикладом інтеграції технологій Ceresit у навчання, що масштабувався на 30 ресурсних центрів 22 областей України.

Стратегічним орієнтиром став напрям енергоефективності: у 2024 році на базі Шосткинського центру ПТО відкрито НПЦ для підготовки фахівців із монтажу та обслуговування сонячних електроустановок та систем відновлювальної енергетики. Не менш значущим є досвід Глухівського вищого професійного

училища, де створено унікальний виробничий кластер деревообробної та лісової галузей. Він охоплює повний цикл підготовки – від лісівника, егеря та лісоруба до столяра й верстатника деревообробних верстатів. Окрему роль у зміцненні аграрного сектору відіграє НПЦ сільськогосподарського спрямування на базі Конотопського професійного аграрного ліцею, де готують трактористів-машиністів для роботи на найсучаснішій техніці.

Важливе значення для якісного доступу професійної освіти регіону має діяльність Навчально-методичного центру ПТО у Сумській області, що у структурі видання постає як інтелектуальний та координаційний штаб освітньої галузі. У книзі з глибокою повагою описано внесок керівників, які своєю працею закладали фундамент професійної майстерності – **Людмили Бідоленко, Надії Середи, Іллі Небилиці, Наталії Іваній, Миколи Цирюка, Костянтина Менделя, Ніни Зінчук, Олени Чхайло, Віктора Скиби, Наталії Самойленко та Миколи**

Харитоненка. Перед читачем розгорнуто траєкторію технологічного зростання: від перших перфокарт для ЕОМ «Іскра» у 80-х роках до впровадження хмарних технологій, дистанційних курсів та використання штучного інтелекту для генерації сучасного навчального контенту. Центр забезпечує життєздатність інновацій, допомагаючи педагогам опановувати роль менторів та коучів у сучасному високотехнологічному середовищі. Важливим інструментом цього процесу є сім активних шкіл передового досвіду, що охоплюють ключові професійні спрямування – від інформаційних технологій до сільського господарства. Завдяки такому системному підходу НМЦ ПТО області створює цілісну, динамічну мережу закладів, здатну відповідати на найскладніші виклики часу.

Сучасним інструментом формування єдиного освітнього простору Сумщини виступає Регіональний інформаційний

центр (PIC). Його робота, разом із регулярним виданням газети «Перспектива-інформ», висвітлена як засіб консолідації педагогічної спільноти.

Сумщина завжди була відкритою до світу, а її професійна освіта протягом десятиліть виступала дієвим інструментом технічної дипломатії. Книга розкриває унікальні сторінки цієї біографії, починаючи з 1960-х років, коли профтехучилища області стали центром підготовки кваліфікованих робітників для В'єтнаму, Лаосу, Конго, Іраку та Малі. Майстри виробничого навчання та викладачі Сумщини надавали допомогу країнам Африки, Азії та Центральної Америки в організації навчальних центрів, і право представляти країну за кордоном отримували лише кращі фахівці.

Яскравим прикладом такої місії є історія Михайла Івашина, який у 1970-х роках працював інструктором-методистом у Монголії, а згодом, опанувавши французьку мову на спеціальних курсах, читав лекції з технології будівельних робіт у Гвінеї. Не менш вагомим є внесок **Іллі Небилиці**, який очолював навчальний центр в Анголі, організовуючи підготовку кадрів для сільського господарства, та **Валерія Рубана**, який у Нікарагуа готував спеціалістів з експлуатації зрошувальних машин. Ці персоналії уособлюють цілу епоху, коли сумські педагоги не лише навчали, а й зміцнювали навчально-матеріальну базу закордонних ліцеїв, проводячи майстер-класи та відкриті уроки для іноземних колег.

Особливе місце в літописі міжнародної співпраці посідає Сумське МПТУ №2, де понад 100 посланців В'єтнаму опановували робітничі професії, інтегруючись в український культурний простір. Вдячність уряду В'єтнаму, висловлена в офіційних телеграмах на адресу училища, свідчить про високу якість виховної та професійної роботи майстрів **Володимира Гаркавенка** та **Петра Гапули**. Подібний досвід мав і колектив Лебединського ПТУ №34, що став базою для практики студентів-іноземців із різних континентів. Новим етапом у 1980-х роках став проєкт обмінної виробничої практики з будівельним училищем міста Усті-над-Лабем у Чехії, що дозволив

десяткам учнів Сумщини вивчити європейські технології та організацію праці безпосередньо на об'єктах.

Нині цей фундамент став основою для якісно нових партнерств. Видання засвідчує, що заклади професійної освіти Сумщини є активними суб'єктами європейського освітнього простору, системно співпрацюючи з потужними інституціями. Серед ключових партнерів – Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Швейцарська агенція з розвитку та співробітництва (SDC) та Італійське агентство «Еуропа 3000». Важливим етапом модернізації стала взаємодія з Європейською асоціацією закладів професійної підготовки (EVBB) та реалізація проєкту USAID «Економічна підтримка України». Така багатовекторна співпраця дозволяє впроваджувати кращі світові практики, залучати інвестиції в обладнання та готувати фахівців, чії навички відповідають міжнародним стандартам якості.

Особливу увагу приділено феномену педагогічних династій (**Авраменків, Назарових, Черняків** та багатьох інших), які автори слушно називають «душею» та «генетичним кодом» професійної освіти Сумщини. Автори переконливо доводять, що наступність поколінь є не просто традицією, а запорукою стабільності та високої якості навчання. Читач знайомиться з історіями родин, де любов до праці та педагогічний талант передаються від батьків до дітей, перетворюючи заклади освіти на справжні родинні осередки, де панує особлива атмосфера довіри та відповідальності за спільну справу.

Найбільш щемливим у виданні є розділ «Герої нескореної України. 2014-2025», що закарбовує імена сотень захисників – викладачів, працівників та випускників різних років, які стали на захист суверенітету держави. Серед них – Герої України **Олег Рубан, Сергій Табала** та **Василь Косовський**, доброволець-рекордсмен **Сергій Проневич**, а також мужні жінки-військовослужбовиці, які виконують

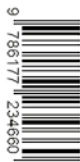

бойові завдання на передовій. Цей ресурс звитяги наочно демонструє, що заклади професійної освіти сьогодні виконують надважливу місію – виховують громадян, для яких державність є найвищою цінністю, та створюють надійний фундамент для ветеранського розвитку й підтримки громад.

Видання «Нариси з історії професійної освіти Сумщини. Початок XIX століття – перша чверть XXI століття» переконливо засвідчує, що світ професійної освіти – це територія успіху, а кваліфіковані робітники стають новою елітою ринку праці. Автори довели: професійна освіта є живим організмом та драйвером економіки, який, попри всі виклики, динамічно працює на майбутнє країни.

Ганна РОМАНОВА,
доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з науково-експериментальної роботи
Інституту професійної освіти
НАПН України

Анатолій КУЗЬМІНСЬКИЙ,
доктор педагогічних наук,
професор,
член-кореспондент НАПН України,
професор Глухівського
національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка

Освіта
і суспільство

Всеукраїнська
газета

Засновник – Громадська організація "Освіта і суспільство". Видавець – ТОВ "Альфа-Віта Груп".
Передплатний індекс 76016. Ідентифікатор медіа – R30-03006. Адреса: 03148, м. Київ, вул. Петра Курінного, 2-А, тел. (044) 405-98-81. Головний редактор **Юрій Шеремета**. E-mail: osvitaisustvo@gmail.com.
Друк ФОП Просяннікова А.В., 21027, вул. Немирівське шосе, 62а. Тел.: 0 (800) 33-00-90
Наклад 1000 екз. Замовлення №9553. Підписано до друку 27.02.2026. Ціна договірна.
Усі права видавця захищено. Передрук матеріалів можливий за письмового погодження з редакцією.
Редакція не рецензує і не повертає рукописів. Редакція залишає за собою право на коректування і внесення змін у надісланий матеріал. За достовірність відповідає автор.